

VILNIAUS UNIVERSITETAS
FILOSOFIJOS FAKULTETAS
PSICHOLOGIJOS INSTITUTAS
TEISĖS IR KOGNITYVINĖS PSICHOLOGIJOS KATEDRA

ODETA PUŠINAITYTĖ

Teisės psichologijos studijų programa

**TARIAMO TEISMO SPRENDIMO TEISINGUMO VERTINIMAS: ASMENS
PRANEŠANČIO APIE SPRENDIMĄ SOCIALINIO VAIDMENS
(TEISĖJAS/ŽURNALISTAS) IR FIZINIO PATRAUKLUMO ĮTAKA**

Magistro darbas

Darbo vadovas: asist. dr. Vita Mikuličiūtė

Vilnius 2019

TURINYS

SANTRAUKA	3
SUMMARY	4
SVARBIAUSIOS SĄVOKOS	5
PRATARMĖ	6
1. ĮVADAS	8
1.1. Įvaizdžio samprata	9
1.2. Teisėjų ir teismų įvaizdis Lietuvoje	11
1.3. Teisėjų ir teismų įvaizdžio formavimas ir žiniasklaida	14
1.4. Fizinio patrauklumo vaidmuo	17
1.5. Tyrimo tikslai ir hipotezės	19
2. METODIKA	21
2.1. Tyrimo dalyviai	21
2.2. Tyrimo priemonės ir eiga	29
2.3. Duomenų analizės metodai	32
3. REZULTATAI	33
3.1. Teismo sprendimo teisingumo vertinimas, atsižvelgiant į jį pranešančio asmens fizinį patrauklumą	33
3.2. Teismo sprendimo teisingumo vertinimo palyginimas, atsižvelgiant į jį pranešančio asmens socialinį vaidmenį	33
3.3. Teismo sprendimo vertinimas atsižvelgiant į sprendimą pranešusio asmens fizinį patrauklumą ir socialinį vaidmenį	34
3.4. Teisėjų ir teismų įvaizdžio bei teismo sprendimo teisingumo vertinimo sąveika	35
3.5. Teisėjų ir teismų įvaizdžio palyginimas su ankstesnių tyrimų duomenimis	38
3.6. Teisėjų ir teismų įvaizdžio įvertinimas: aplinkos, paslaugų ir socialinio įvaizdžio dėmenų palyginimas	39
IŠVADOS	40
LITERATŪRA	41
1 priedas. Tyrimo anketos pavyzdys	47

SANTRAUKA

Pušinaitytė, O. (2019). **Tariamo teismo sprendimo teisingumo vertinimas: asmens pranešančio apie sprendimą socialinio vaidmens (teisėjas/žurnalistas) ir fizinio patrauklumo įtaka** (Magistro darbas). Vilnius: Vilniaus universitetas, 46 p.

Lietuvoje sukaupta nemažai mokslinių duomenų apie įvairių teisėsaugos institucijų tarp jų ir teismų bei teisėjų įvaizdį. Nors žinoma, kad visuomenės požiūrį, ypač tiesiogiai su teismais nesusidūrusių asmenų, į šią instituciją formuoja ir žiniasklaida, tačiau kol kas nebuvo tiriama, kaip prie teigiamo įvaizdžio formavimo gali prisidėti su pranešimais spaudoje susiję aspektai. Šiuo darbu siekta įvertinti teisėjų ir teismų įvaizdžio, teismo sprendimą pranešančio asmens fizinio patrauklumo ir socialinio vaidmens (teisėjas tai ar žurnalistas) bei pranešamo teismo sprendimo subjektyvaus teisingumo vertinimo sąveikas. Atliktas eksperimentinis tyrimas, kuriame naudota anketa susidedanti iš Valicko, Šeršniovaitės ir Mikuličiūtės (2015) sukurto *Teisėjų ir teismų įvaizdžio klausimyno* bei tariama teismo sprendimo vertinimo. Tyrime dalyvavo 206 Vilniaus universiteto studentai, kurių amžius 18-25 metai. Tyrimo dalyviai pildė 5 skirtingus anketos variantus, pagal tai buvo suskirstyti į 5 grupes: kontrolinę ir 4 tyrimo grupes, kurioms prie teismo sprendimo pateiktos fiziškai patrauklios arba nepatrauklios moters nuotraukos, moteris įvardinta kaip teisėja arba kaip žurnalistė. Išanalizavus duomenis paaiškėjo, jog teismo sprendimas yra vertinamas palankiai nepriklausomai nuo sprendimą pranešusio asmens fizinio patrauklumo ir socialinio vaidmens. Teismo teisingumo vertinimą galima prognozuoti atsižvelgiant į teisėjų ir teismų paslaugų bei socialinį įvaizdžius, tačiau tai reikia daryti itin atsargiai, nes teisėjų ir teismų įvaizdžio vertinimas paaiškina tik itin mažą dalį teismo sprendimo vertinimo sklaidos. Taip pat tyrimu išsiaiškinta, kad visi teisėjų ir teismų įvaizdžio aspektai vertinami palankiai ir netgi palankiau nei 2015 ir 2018 metais.

SUMMARY

Pušinaitytė, O. (2019). **Judgment of Imitated Court Decision: The Influence of Social Role (Judge/Journalist) and Perceived Physical Attractiveness of Communicator of Court Decision.** Master thesis. Vilnius: University of Vilnius, 46 p.

There are a lot of research data that examine law enforcement agencies including the image of courts and judges. It is known that public opinion, especially of people who are not directly involved in the courts, is also formed by the media. However, it has not yet been investigated how aspects related to press releases can contribute to positive image formation. The aim of this work was to assess the interaction between the image of judges and courts, the physical attractiveness and social role (judge or journalist) and the judgment of imitated court decision. An experimental study was carried out using the “Image of Judges and Courts” questionnaire developed by Valickas, Šerkšniovaitė ir Mikuličiūtė (2015) and imitated court decision. 206 students from Vilnius University aged 18-25 participated in the study. The participants of the study completed 5 different versions of the questionnaire and were divided into 5 groups: control and 4 study groups, who were presented with a physically attractive or unattractive photo of a woman, named as a judge or as a journalist. Analysis of the data shows that the judgment is judged favorably regardless of the physical attractiveness and social role of the person who reported the decision. Judgment of imitated court decision can be predicted in the light of judges and court services and social images, but this should be done with great caution, as images of judges and court explains only a very small part of the dissemination of the judgment of imitated court decision. The study also found that all aspects of the image of judges and courts were evaluated favorably and even more favorably than in 2015 and 2018.

SVARBIAUSIOS SAŲVOKOS

Įvaizdis (angl. *image*) - žmonių susidarytas psichinis pareigūnų, organizacijos ar institucijos vaizdas, atspindintis jos ypatumus ir apimantis su šia organizacija susijusius įsitikinimus, žinias, emocinius išgyvenimus ir vertybes (Valickas, Šeršniovaitė, Mikuličiūtė, 2015). Darbe nagrinėjami trys teisėjų ir teismų įvaizdžio aspektai (Valickas, Šeršniovaitė, Mikuličiūtė, 2015):

- **aplinkos įvaizdis** (angl. *image of environment image*), kuris apima teismų išorės ir vidaus išvaizdą, bylininkams pateikiamą informaciją, teisėjų bei teismo darbuotojų išvaizdą ir kt.,
- **paslaugų įvaizdis** (angl. *image of services*), apimantis įvairias teismų teikiamas paslaugas ir pareigūnų elgesio ypatumus: sudarytos teismo posėdžių darbotvarkės laikymąsi, teisėjų bei teismo darbuotojų pagarbų ir mandagų elgesį, teisingų sprendimų priėmimą, suprantamą jų pateikimą ir kt.,
- **socialinis įvaizdis** (angl. *social image*), kuris apima teisėjo profesijos patrauklumą ir prestižą, visuomenės pagarbą teisėjams, teisėjų atsidavimą savo darbui, nepriekaištingą reputaciją, kompetenciją, sąžiningumą ir kt.

Fizinis patrauklumas (angl. *physical attractiveness*) šiame darbe – asmens portretinėje nuotraukoje grožio, simpatiško subjektyvus vertinimas.

Socialinis vaidmuo (angl. *social role*) – susijusių elgesio, teisių, pareigų, įsitikinimų ir normų rinkinys, kuriuo apibūdinami socialinėje padėtyje esantys žmonės. Tai yra tikėtinas arba laisvas ar nuolat besikeičiantis elgesys ir gali turėti tam tikrą individualų socialinį statusą arba socialinę padėtį. (Biddle, 1986). Šiame darbe socialiniu vaidmeniu apibendrintai vadinamos teisėjos ir žurnalistės profesijos.

PRATARMĖ

Teismai yra viena iš sričių, kur pasitikėjimas svarbus. Svarbu, kad teismų sprendimais pasitikėtų visuomenė – jaustųsi saugesnė. Taip pat, kad teisėjų sprendimus teisingais laikytų su teismais susiduriantys asmenys. Nukentėjusiesiems tai svarbu dėl suvokiamo teisybės atstatymo, nuteistiesiems – dėl bausmės suvokimo, kaip pelnytos, teisingos, tai siejasi su reabilitacijos ir resocializacijos efektyvumu atliekant bausmę (Asimow, 2005).

Teismai stengiasi formuoti visuomenės pasitikėjimą jais kaip institucija, jos darbuotojais – teisėjais. Šiais laikais tai net gali peraugti į teisėjus – televizijos ir kitos socialinės medijos žvaigždes (Norkus, 2018). Taigi svarbus tiek teismų, tiek ir teisėjų įvaizdis. Teisėjų įvaizdis viena vertus yra lemiamas jų priklausomumo, susietumo su teismais. Taipogi teisėjai gali formuoti savo įvaizdį kaip asmenybės.

Reikia pastebėti, kad įvaizdis gali keistis ir teisėjai, kaip asmenybės gali formuoti jį dvejopai: gerindami bendrą savo profesijos ir teismų įvaizdį, tačiau jų klaidos darbinėje veikloje ar socialinių normų nesilaikymas asmeniniame gyvenime gali lemti ir neigiamą visuomenės požiūrį tiek į teisėjus, tiek į teismus kaip instituciją (Indermaur ir kt., 2009).

Šiuo metu teismai bando būti atviresni visuomenei, teikti savo komentarus suprantama kalba, rengti renginius ir t.t. Taip siekiama teigiamo efekto visuomenės turimam teismų įvaizdžiui. Tačiau kartu esama situacijų, kai teisėjai į žiniasklaidos akiratį patenka dėl esančių problemų. Tai gali būti tiek klaidos teisėjų darbe, tiek teisėjų etikos pažeidimai, ar net jų pačių nusikalstamos veikos. Žiniasklaida labai imli tokioms žinioms. Neseniai Lietuvoje daug dėmesio žiniasklaida skyrė įvykiui, kai keli teisėjai buvo sulaikyti įtariant korupcija. Svarstoma, ar įdirbis formuojant teigiamą teismų ir teisėjų įvaizdį yra pakankamai tvarus visuomenę pasiekus žiniai apie korupciją teismų sistemoje.

Įvaizdį apie teismus ir teisėjus žmonės gali tiesiogiai dalyvaudami teismuose arba netiesiogiai – gaudami informaciją apie teisėjus ir teismus iš aplinkos. Tokios informacijos šaltiniais gali būti artimi arba pažįstami asmenys, pasidalinantys savo dalyvavimo teisme patirtimi arba žiniasklaida įvairiomis formomis pranešdama apie teismų sprendimus, teismų stirpiąsias ir silpnąsias puses, pavyzdinčiai teisėjų išspręstas bylas bei pasitaikančias klaidas. Manoma, kad būtent žiniasklaida yra pagrindinė įvairių organizacijų įvaizdžio formuotoja asmenims, kurie tiesiogiai su tomis organizacijomis nėra susidūrę (Indermaur ir kt., 2009).

Dažnai aptarinėjama, kad žiniasklaidoje yra propoguojamas grožio kultas ir kokias pasekmes tai gali turėti įvairiais aspektais. Ši tema nėra svetima ir mokslinei literatūrai. Atkreiptas dėmesys, kad gražesniems žmonėms geriau sekasi: jiems vien dėl išvaizdos esame linkę priskirti kitas geras savybes, jais labiau pasitikime, skiriame į aukštesnes pareigas darbe ir pan. Fizinio patrauklumo ryšiai

su įvairiomis teigiamomis, o kartais ir neigiamomis, pasekmėmis tiriama ir moksliniais tyrimais (Petrauskaitė ir Mikuličiūtė, 2016). Mėginama išsiaiškinti, ar gražiems žmonėms sekasi geriau įvairiais aspektais, kas gali dar sustiprinti ar sumenkinti fizinio patrauklumo įtaką.

Tiek 2015, tiek 2018 metais Lietuvoje atliktuose tyrimuose rasta, kad visuomenė labiau palankiai nei nepalankiai vertina teisėjų ir teismų įvaizdį visais jo aspektais: tiek asplinkos, tiek paslaugų, tiek socialinį (Valickas, Šeršniovaitė ir Mikuličiūtė, 2015, Mažeika, 2018). Palankus požiūris į teismų aplinką, teiskiamas paslaugas bei socialinį teisėjų įvaizdį turėtų sietis su jų pranešamu teismų sprendimų teisingumo vertinimu. Tačiau didžioji visuomenės dalis šiuos sprendimus sužino ne tiesiogiai iš teisėjų ar teismų oficialiai skelbiamos informacijos, bet masinės komunikacijos priemonių pagalba, kur sprendimus pristato žurnalistai. Mokslinėje literatūroje tvirtinama, kad žmonės yra linkę sieti išsakomas mintis su sakančiuoju, nesvarbu net jei jis tik žinių pranešėjas ir įtakos pačiai pranešamai žiniai neturi. Taigi galima prielaida, jog žiniasklaidoje pristatomų teismų sprendimų vertinimas gali priklausyti ir nuo to, su kuo, teisėju ar žurnalistu, ši sprendimą sieja informacijos gavėjas.

Atsižvelgiant į tai, kas aptarta, šiuo darbu sieksime įvertinti teisėjų ir teismų įvaizdžio, teismo sprendimą pranešančio asmens fizinio patrauklumo ir socialinio vaidmens (teisėjas tai ar žurnalistas) bei pranešamo teismo sprendimo subjektyvaus teisingumo vertinimo sąveiką.

1. ĮVADAS

Žmonės turi įvairius įsitikinimus iš esmės visais galinčiais kilti klausimais, šie įsitikinimai visuomet tampa vienu iš svarių argumentų priimant sprendimus, atsakyti į įvairiausius klausimus (Kahneman, 2016, 124p.). Kaip per akimirką asmuo gali nuspręsti, ar jam patinka, nepatinka kito asmens išvaizda, elgesys, išsakomos mintys, vertinti kompetenciją, taip jis gali priimti ir greitą sprendimą, kiek jam vieni ar kiti dalykai atrodo saugūs arba nesaugūs, teisingi arba neteisingi. Šiuos sprendimus padeda priimti Kahneman vadinamasis “greitas” mąstymas – įvairiomis euristicomis ir šališkumais paremta sprendimų priėmimo strategija, kuomet dominuoja psichikos sistema, veikianti automatiškai ir labai greitai, nereikalaujama arba beveik nereikalaujama pastangų ir nekeldama sąmoningo valdymo pojūčio (2016, p. 35). Šios mąstymo būdas dažniausiai pasirenkamas, kai neturime daug laiko papildomai informacijai rinkti ir analizuoti, sprendimus reikia priimti greitai. Tačiau būtent taip dažniausiai ir būna: daugiausiai sprendimų kiekvieną dieną priimame skubėdami arba tiesiog daug nesigilindami. Toks žmonių gebėjimas pasak Kahneman yra naudingas visų pirma vertinant svarbiausias problemas siekiant išlikimo: gebėjimas iš pirmo žvilgsnio atskirti draugą nuo priešą padidina galimybes išgyventi pavojingame pasaulyje (2016, p. 125). Šis vertinimas ne visuomet teisingas, bet ir netobulas gebėjimas įvertinti nepažįstamus žmones teikia pranašumą siekiant išgyventi.

Šiame darbe siekiama apžvelgti ir patyrinti kelis “greitojo” mąstymo aspektus. Vienas jų daug diskusijų keliantis asmens fizinis patrauklumas. Nors esama ir patarlių skatinančių “nespręsti apie knygą iš viršelio”, tačiau tyrimai atskleidžia, kad subjektyviai vertinamas asmens grožis lemia galimybes įsidarbinti, asmens fizinės bei psichinės sveikatos vertinimą ir kitų asmens savybių (kaip pvz.: patikimumas, kompetencija, intelektas, tėvystės įgūdžiai ir kt.) vertinimą (Petrauskaitė ir Mikuličiūtė, 2016). Šį kartą tirsime, kaip asmens pranešančio apie teismo sprendimą fizinis patrauklumas veikia suvokiamą teismo sprendimo teisingumą. Tikimasi, kad fiziškai patrauklesnio asmens suteikta informacija taipogi bus vertinama kaip patrauklesnė – teismo sprendimas teisingesnis. Taip pat reikia nepamiršti, jog sprendimus priimame ir vadovaudamiesi keliomis euristicomis iš karto. Pastebėkime, kad asmeniui vertinant sprendimo teisingumą gali būti aktualus ir bendras jo turimas teismų ir teisėjų įvaizdis, pasitikėjimas šia institucija ir jos darbu. Turimas įvaizdis tarsi pavyzdys, kuriuo vadovaujantis laikoma, atkuriamą ir vertinama informacija, susijusi su konkrečia organizacija (Lievens, 2007). Dar vienas aktualus aspektas – teismo sprendimo pranešimas ir tai, su kuo, tą sprendimą priėmusiu teisėju ar informaciją paskleidusiu žurnalistu, sprendimas siejamas. Taigi aktualu išsiaiškinti sąsajas tarp teismo sprendimą pranešančio asmens socialinio

vaidmens (teisėjas/žurnalistas), fizinio patrauklumo, turimo teismų ir teisėjų įvaizdžio bei suvokiamo teismo sprendimo teisingumo.

1.1.Įvaizdžio samprata

Pirmiausia apžvelgsime ir apsibrėšime įvaizdžio sampratą. Tyrinėti organizacijų ir institucijų įvaizdžius pradėta maždaug prieš pusę amžiaus. Įvairiais aspektais įvaizdžius tyrinėjo tiek psichologai, tiek rinkodaros bei komunikacijos specialistai, tačiau iki šiol nėra nusistovėjusio vieningo įvaizdžio kaip savokos, konstrukto, apibrėžimo. Įvaizdžiui įvardinti naudojamos skirtingos sąvokos, kaip pvz.: „organizacijos įvaizdis“ (angl. *organizational image*), „korporacijos įvaizdis“ (angl. *corporate image*), „interpretuotas išorinis įvaizdis“ (angl. *construed external image*), „organizacijos kuriamas įvaizdis“ (angl. *organizational projected image*), „organizacijos tapatumas“ (angl. *organizational identity*), „reputacija“ (angl. *reputation*) ir kitos (Brown et al., 2006; Cian and Cervai, 2014; Cornelissen, 2000; Drūteikienė, 2007; Dutton and Dukerich, 1991; Dutton et al., 1994; Hatch and Schultz, 1997; Lievens et al., 2007; Stern et al., 2001; Tran et al., 2015). Kartais šios sąvokos naudojamos kaip sinonimai, kartais – apibūdina skirtingus įvaizdžio aspektus. Tokia situacija smarkiai apsunkina tyrimais surenkamų duomenų palyginimo galimybes.

Svarbu yra tai, jog teismai yra socialinis subjektas, turintis tikslą, struktūrą ir tiesioginį ryšį su išorine aplinka - turi visus pagrindinius organizacijoms būdingus elementus (Daft, 2009), todėl apie jų įvaizdį galime kalbėti, kaip apie bet kurios kitos organizacijos. Toliau naudosime Lietuvoje teisės saugos institucijų ir darbuotojų įvaizdžio tyrimuose naudotą įvaizdžio apibrėžimą:

Įvaizdis – tai žmonių susikurtas psichinis pareigūnų, organizacijos ar institucijos vaizdas, atspindintis jų ypatumus (pvz., veiklos būdus, teikiamas paslaugas, elgesį su klientais, laimėjimus) ir apimantis su šia organizacija ar institucija susijusius įsitikinimus, žinias, emocinius išgyvenimus bei vertybes (Valickas, Šeršniovaitė, Mikuličiūtė, 2015).

Toks įvaizdžio apibrėžimas buvo Lietuvos psichologų tyrimams pasirinktas apibendrinant įvairių autorių nuomonę, taip pat Mažeikos (2018) įvertintas kaip tiksliausias ir plačiausias bei turi papildomą privalumą - leis palyginti šio tyrimo duomenis su ankstesniais.

Reikia pastebėti, jog įvaizdis yra kuriamas ne tik per tiesioginę asmeninę patirtį (pvz., bendravimą su atitinkamų organizacijų ar institucijų atstovais), tačiau ir per netiesioginę (pvz., įvairaus pobūdžio reklamas, masinės medijos platformas, žiniasklaidos pranešimus, artimųjų patirtis, kitų žmonių nuomonę, gandus ir pan.) patirtį (Asimow et al., 2005; Lemmink et al., 2003; Oržekauskas and Šmaižienė, 2007; Salzmann and Dunwoody, 2005; Si and Hitt, 2004; Valickas ir Jarutienė, 2014). Pasak Asimow ir kt. (2005), žmonės, kurdami įvaizdį (šiuo atveju teisės ir teisininkų) dažniausiai yra linkę remtis būtent žiniasklaidos pateikiama informacija. Kita vertus, kai

kurių tyrimų rezultatai pateikia ir kitą nuomonės formavimo prizmę - formuojant įmonės ar organizacijos bendrą įvaizdį taip pat svarbus gali būti tiek asmeninis santykis bei patirtis bendraujant su atitinkamos organizacijos atstovais, tiek artimųjų ar pažįstamų konkrečios patirtys (Kazoleas et al., 2001). Reikia nepamiršti, jog susidarydami įvaizdį apie konkrečią organizaciją ar instituciją, žmonės gali remtis netikslia, nepatvirtinta, neišsamia ar tiesiog tendencinga informacija, atitinkančia jų jau turimus ir susiformavusius įsitikinimus (Si and Hitt, 2004).

Institucijos ar organizacijos įvaizdis gali skirtis ir priklausomai pagal tai, kokie žmonės ar asmenų grupės jį vertina. Dažnu atveju tyrėjai nagrinėja organizacijų ir institucijų įvaizdį pagal du tipus. Pirmąjį sudaro organizacijai nepriklausantys išoriniai asmenys (angl. *outsiders*; pvz. organizacijos klientai, tiekėjai ir pan.), o antrąjį - vidiniai asmenys - tos organizacijos darbuotojai (angl. *insiders*) (žr. Brown et al., 2006; Fatt et al., 2000; Gatewood et al., 1993; Gonzalez and Chakraborty, 2012; Gurevitch et al., 1971; Hatch and Schultz, 1997; Kazoleas et al., 2001; Lim et al., 2000; Si and Hitt, 2004; Tran et al., 2015; Yim and Schafer, 2009). Pagal pirmąjį tipą galima sužinoti išorinę nuomonę apie organizaciją, t.y. atskirų visuomenės grupių, nepriklausančių pačiai organizacijai. Kitaip tai gali būti pavadinta korporacijos įvaizdžiu (Lemminck et al., 2003) arba organizacijos reputacija (Brown et al., 2006). Reikia paminėti, jog institucijos arba organizacijos įvaizdis gali būti teigiamas, neutralus arba neigiamas (Kazoleas et al., 2001). Toliau darbe tai bus vadinama suvoktu *išoriniu įvaizdžiu*. Būtent jį nagrinėsime tyrime.

Susistemindami įvairių autorių nuomonę Valickas, Šeršniovaitė ir Mikuličiūtė (2015), išskyrė šiuos tris pagrindinius teismų ir teisėjų įvaizdžio dėmenis, kuriuos toliau analizuosime šiame darbe:

- a) aplinkos įvaizdį (Si and Hitt, 2004), kuris apima abi - išorinę ir vidaus - teismų išvaizdas, taip pat bylininkams pateikiamą informaciją, teisėjų ir teismo darbuotojų išvaizdą, įtraukiant ir internetinio puslapio stilių ir pan. (Tran et al., 2015);
- b) paslaugų įvaizdį, apimantį plataus spektro teismų teikiamas paslaugas bei teisėjų elgesio ypatumus: teismo posėdžių darbotvarkės laikymąsi, teisėjų ir teismo darbuotojų pagarbų ir mandagų elgesį tarpusavyje bei su kitais teismuose dalyvaujančiais ar kitaip susijusiais asmenimis (Tran et al., 2015), teisingų ir pagrįstų sprendimų priėmimą (Lim et al., 2000), suprantamą sprendimų bei argumentų pateikimą ir pan. (Korablev, 2012);
- c) socialinį įvaizdį (Si and Hitt, 2004), susidedantį iš teisėjo profesijos prestižo, visuomenės pagarbos teisėjams (Lim et al., 2000), taip pat teisėjų atsidavimo savo darbui, reputacijos, sąžiningumo ir kitų moralinių charakteristikų (Korablev, 2012).

1.2. Teisėjų ir teismų įvaizdis Lietuvoje

Teisėjų įvaizdžiui visad buvo keliama aukšta kartelė: tikimasi, kad teisėjas bus nešališkas, visuomet teisingas. Tam įgyvendinti teisėjai patys dažnai bando sudaryti neturinčio emocijų ir bešališko asmens įvaizdį. Iš esmės - jie yra skatinami paminti “savąjį aš”, pasislėpti po mantija ir vadovautis nustatyta programa, tuo tarpu atliekant visuomenės suteiktą pareigą taikyti teisę jos ieškantiems teismuose (Valickas, Šeršniovaitė, Mikuličiūtė, 2015).

Visgi laike šis įvaizdis ir lūkesčiai teisėjams kito. Psichologiniai tyrimai parodė didelę emocijų svarbą ne tik asmens psichologinei gerovei bei socialiniam tapatumui, tačiau ir praktiniam samprotavimui (Tooby, Cosmides, 2008). Tai patiems teisininkams iškėlė klausimą - ar tikrai reikia paminti visas savo emocijas, vardan nešališkų ir racionalių sprendimų, ko pasekoje teisėjo įvaizdis po truputį ėmė keistis. Naujasis įvaizdis judėjo link požiūrio, jog teisėjas turi būti sąžiningas, principingas, nešališkas, taktiškas ir pagarbus (Paterson, 2003). Teisėjas neturi būti tobulas, stengdamasis suvaržyti savo prigimtines emocijas; teisėjas turi stengtis būti tobulas, siekdamas visuotinai pripažinto teisėjo idealo, valdydamas emocinius išgyvenimus derinant juos su profesinės veiklos standartais (Maroney, Gross, 2014).

Ilgainiui imta suprasti, kad teisėjai, visų pirma – žmonės. Jie taip pat turi jausmus, negali būti visiškai nešališki, niekuomet neklysti. Tai padėjo suvokti ir mokslinių tyrimų rezultatai. Pavyzdžiui, English ir bendraautorai (2006) nustatė, kad tariamų bylų nagrinėjimuose teisės specialistų skirtas laisvės atėmimo bausmės dydis priklausė nuo tokių kriterijų kaip teisinio išsilaivinimo neturinčių asmenų nuomonės ar netgi lošimo kauliuku išmestų “akių” skaičiaus, kas, akivaizdu, iš tikrųjų neturėtų sudaryti jokio poveikio teismo nuosprendžiui. Šie “inkarai” - tai situacija, kuomet asmuo (pvz., teisėjas) priima kiekybinį sprendimą, pasitelkdamas išsikeltu arba kitų asmenų, nepriklausomai nuo jų kompetencijos konkrečiu klausimu, pirminiu vertinimu. Svarbu paminėti, jog tokių atsitiktinių “inkarų” įtaka teisėjams buvo vienoda, nepriklausomai nuo jų darbo stažo. Tad peršasi išvada, jog jei nesusijusi ir subjektyvi informacija gali būti tokia paveiki teisiniam vertinimui, ši tendencija turėtų pasireikšti ir tuomet, kai “inkaras” turi ir teisinį pagrindą. Tai patvirtina ir atliktų tyrimų rezultatai. Pavyzdžiui, English ir Mussweller (2006) atliktame tyrime paaiškėjo, jog teisėjo nuosprendis priklauso nuo prokuroro teisme reikalaujamos bausmės dydžio. Pirmojo eksperimento metu išsiaiškinta, jog mažą darbo stažą turintys teisėjai išties yra paveikūs prokuroro reikalaujamam bausmės dydžiui: tie teisėjai, kurie buvo informuoti apie mažesnę siūlomą bausmę - mažesnę ją ir nurodė, palyginti su tais teisėjais, kurie buvo informuoti apie didesnę prokurorų siūlomą bausmės dydį. Tiriant toliau, dar vienu eksperimentu English ir Mussweller (2006) siekė išsiaiškinti, ar ši tendencija yra būdinga ir aukščiausiųjų teismų teisėjams, kurie, palyginti su pirmojo tyrimo

tiriamaisiais, turėjo daug didesnę darbo stažą. Tyrimo rezultatai parodė, jog aukščiausiųjų teismų teisėjai, taip pat kaip ir mažiau darbo stažo turintys teisėjai, yra paveikūs “inkarams”. Dar vienas English ir bendraautorių (2006) tyrimas atskleidė, jog prokuroro pasiūlytas bausmės dydis daro įtaką ne tik teisėjo sprendimui, tačiau taip pat ir gynėjo siūlymui. Galima pamanyti, jog tai neigiamai veikia ginamojo interesus, kita vertus, gynėjas yra lyg tarpininkas tarp prokuroro siūlymo bei teisėjo nuosprendžio. Tiesa, nors visi šie tyrimai buvo atlikti laboratorijos sąlygomis, juos patvirtina ir realiomis aplinkybėmis nagrinėti teisėjų nuosprendžiai, antrinantys tuos pačius “inkaro” įtakos dėsningumus. Vieni iš realiomis aplinkybėmis tyrusių buvo Kim ir Chae (2017), kuriems pavyko išanalizuoti nepilnai tris tūkstančius Pietų Korėjos teismų bylų ir patvirtinti, jog prokurorų siūlomos bausmės yra tiesiogiai paveikios teisėjų nuosprendžiams.

“Inkaro” poveikis teisėjų sprendimams tyrinėtas ir Lietuvoje. Maceina ir Valickas (2019) savo tyrime nagrinėjo du atvejus. Vienu jų, teisėjams buvo sudarytos sąlygos priimti sprendimus intuityviai, kitiems - racionalaus informacijos apdorojimo būdu. Tyrimas atskleidė, kad tiek intuityvus informacijos apdorojimas, tiek racionalus abiem atvejais sąveikauja tarpusavyje priimant teisinius sprendimus. Taip pat pastebėta, jog visgi, tuomet, kai sudaromos sąlygos sprendimus priimti intuityviai - teisėjai skyrė didesnę bausmę kaltinamajam (buvo veikiami “inkaro” efekto).

Pasak Valančienės (2017) siekiant, kad būtų priimami geresni teisėjų sprendimai, jie patys turėtų labiau stengtis perprasti euristicas ir jų išvengti, ko pasekoje sprendimai būtų labiau apsvarstyti, ir, tikėtina, teisingesni. Be kita ko, teisėjai, kaip ir bet kokios profesijos atstovai, nėra ir dėl žmogiškojo faktoriaus negali būti neklystantys, visažiniai. Net ir maksimaliai stengiantis išvengti euristikų ir šališkumo - visuomet išliks klaidos tikimybė. Tad svarbu, jog teisėjo sprendimas būtų ne tik paremtas protu, logika bei emocijomis, bet kad jis ir iš esmės būtų teisingas ir žmogiškas.

Tačiau bendrai teisėjas išlaiko autoriteto vaidmenį, teisėjo profesijai keliami didesni reikalavimai nei daugumai kitų. Be tokių asmeninių savybių, kaip pareigingumas ar sąžiningumas, teisėjo profesionalumui didžiulę įtaką daro vidinė teisėjo nuostata - vertinti savo profesiją kaip pašaukimą iš esmės vykdyti teisingumą. Tokiu atveju teisingumas yra aukščiau kitų faktorių, kas palengvina atsiribojimą nuo kitų proceso dalyvių ir savo paties jausmų ir įsitikinimų (Navickienė ir Žiemelis, 2015).

Teisėjais gali būti tik nepriekaištingos reputacijos. Taip pat keliami reikalavimai teisėjų psichinei sveikatai. Pagal *Reikalavimų pretendentų į teisėjus ir teisėjų sveikatai ir pretendentų į teisėjus ir teisėjų sveikatos tikrinimo tvarkos apraše*, patvirtintame Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro ir Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2009 m. kovo 19 d. įsakymu Nr. V-196/1R-80 (Žin., 2009, Nr. 36-1406) išvardintos ligos ir sveikatos problemos, dėl kurių asmenys negali būti teisėjais. Tarp šių sutrikimų yra ir depresija, suaugusiųjų asmenybės ir elgiasio sutrikimai ir kt.

Lietuvos Respublikos Konstitucija numato, jog teisingumą šalyje vykdo tik teismai. Dėl to, patiems teisėjams yra iškelti aukšti elgesio reikalavimai bei patraukimas atsakomybėn jų nesilaikant. Kadangi teismų institucija turi nenuginčijamai daug galių, žmonės tikisi kompetetingų jų problemų sprendimų, tad svarbu, jog visuomenė gerbtų ir pasitikėtų teismais kaip savo laisvių ir teisių gynėjais. Visa teisinė sistema yra pastatyta ant pagarbos ir pasitikėjimo pamato, tad be galo svarbu, jog kiekvienas atskiras teisinės sistemos narys veiktų vieningai, t.y. laikytųsi numatytų aukštų elgesio reikalavimų, etikos. Galima išskirti dešimt pagrindinių teisėjų elgesio principų (Karuzienė, 2009):

1. Pagarba žmogui;
2. Pagarba ir lojalumas valstybei;
3. Teisingumas ir nešališkumas;
4. Nepriklausomumas;
5. Sąžiningumas ir nesavanaudiškumas;
6. Padorumas;
7. Pavyzdingumas ir pareiškumas;
8. Konfidencialumas, skaidrumas ir viešumas;
9. Solidarumas;
10. Profesinės kvalifikacijos kėlimas.

Pažeisdamas numatytas elgesio ir etikos normas, teisėjas gali būti patrauktas drausminėn atsakomybėn. Tuo užsiima Teisėjų etikos ir drausmės komisija (sprendžianti drausmės bylų teisėjams iškėlimo klausimus), bei Teisėjų garbės teismas (nagrinėjanti teisėjų drausmės bylas ir teisėjų prašymus dėl teisėjo garbės gynimo). Anot Driuko (2008), didžiausia pasekmė teisėjui yra pats bylos iškėlimo faktas, stojimas prieš kolegas ir nederamo elgesio narpliojimas. Turbūt kiekvienas teisėjas, padaręs, sąlyginai, nedidelį nusižengimą (pvz., greičio viršijimas) - norėtų tyliai ir ramiai susimokėti baudą, vietoje susidūrimo su kolegomis iš Teisėjų etikos ir drausmės komisijos.

Dėl teismų galios ir svarbos, natūralu, jog visuomenė kelia aukštus reikalavimus visiems šios sistemos dalyviams. Žmonės teisėjų, t.y. tų, kurie juos teisia, elgesį vertina kaip esminį patikimumo aspektą, kurio pagrindinės savybės - tai kompetencija, nešališkumas, garbingumas, sąžiningumas. Tiesa, teisėjai turi išlaikyti šias savybes ne tik darbo metu, tačiau ir už jo ribų, taip keldami savo profesijai pagarbą bei prestižą.

Taigi galime teigti, kad nors lūkestis teisėjams kinta, tačiau visuomenė vis dar tikisi, kad priimti sprendimus, turinčius įtakos jų gyvenimui, galėtų tik puikios reputacijos ir griežtai prižiūrimas tiek darbinėje veikloje, tiek už jos ribų asmuo. Ir nors tai gan tvirtai prižiūrima visuomenės nuomonės tyrimai atskleidžia, kad teismų ir teisėjų įvaizdis nėra vertinamas vien palankiai.

Lietuvos teisinė sistema, požiūris į teisėjus ir teismus tyrimuose nagrinėjamas tik keletą dešimtmečių, tačiau tik tiek laiko ir pačiai Lietuvos teisinei sistemai. Iš esamų tyrimų jau galima

susidaryti gan konkrečių ir išsamių įžvalgų sprendžiant apie Lietuvos teisinės sistemos vertinimą visuomenėje (Valickas, 2018). Toliau aptarsime šiuos tyrimus ir pagrindinius jų rezultatus, teisėjų ir teismų įvaizdžio vertinimą Lietuvoje.

Dobrynino ir kitų 2012 metais atliktame tyrime pastebėta, kad asmenys, kurie anksčiau yra nukentėję nuo nusikaltimų, teisėsaugos atstovais pasitiki mažiau ir teisėsaugos darbą vertina prasčiau už piliečius, kurie viktimologinės patirties neturi. Čunichinos (2014) tyrimo rezultatai taip pat panašūs - nusikaltimų aukos yra linkę teismo sprendimus vertinti kaip mažiau teisingus, kai šie sprendimai nėra jiems palankūs. Tačiau bendrai, nuo nusikaltimų nukentėję asmenys dažniau teisėjų sprendimus vertindavo kaip teisingus nei neteisingus. Valicko ir kitų (2013) tyrimas taip pat parodė, jog net daugiau kaip du trečdaliai nusikaltimo aukų ir tuo tarpu tik pusė nuteistųjų vertino teisėjų sprendimus teisingais.

Tiriant teismų ir teisėjų aplinkos, paslaugų ir socialinį įvaizdžius išaiškėjo, kad teisėjai paslaugų kokybę ir socialinį įvaizdį vertina geriau, negu kitos visuomenės grupės. To paties tyrimo metu pastebėta, jog išorinių grupių tiramiesiems mažiausiai patrauklus socialinis įvaizdis, priimtinesnės – paslaugos, o geriausiai įvertinta teismų aplinka (Valickas, Šeršniovaitė ir Mikuličiūtė, 2015).

Naujausias tyrimas, kurį pavyko rasti, tai Mažeikos (2018) magistrinis darbas, kurio metu naudota anksčiau minėtų autorių kurtas teismų ir teisėjų įvaizdžio vertinimo instrumentas - „Teisėjų ir teismų įvaizdžio klausimynas“. Tyrimo metu viso buvo apklausti 479 tiramieji (42 teisėjai ir likusieji 437 teismams nepriklausantys asmenys). Šis tyrimas patvirtino ankstesnius duomenis, jog teisėjai teismus ir teisėjus vertina palankiau nei išorinė grupė (Mažeika, 2018).

Nors teisėjų ir teismų įvaizdis Lietuvoje tirtas kelis kartus, tačiau dar nėra aiškintasi, kaip jis kinta laiko perspektyvoje, kokios įtakos jam gali turėti žiniasklaidoje pateikiama pozityvi ir negatyvi informacija apie teisėjų darbo ypatumus ir kaip turimas teisėjų bei teismų įvaizdis gali sietis su teisėjų priimamų sprendimų teisingumo vertinimu.

1.3. Teisėjų ir teismų įvaizdžio formavimas ir žiniasklaida

Pagal visuomenės nuomonę apie teisėsaugos atstovų darbą galima spręsti, kokie valstybės ir visuomenės santykiai. Žmonės iš teisėsaugos institucijų dažniausiai tiesiogiai susiduria su policija, policijos pareigūnais labiausiai ir pasitiki. Tam mokslinėje literatūroje yra keli paaiškinimai. Policijos pareigūnai asocijuojasi su saugumu (vykdo nusikalstamumo prevencijos funkciją), policijos pareigūnai dažniau sutinkami kasdieniniame gyvenime (Indermaur ir kt., 2009). Taip pat apie policijos darbą visuomenė daugiau informuojama masinės žiniasklaidos priemonėmis, žurnalistų pateikiama informacija apie policijos pareigūnų darbą daugiau teigiamo pobūdžio. Taip policija ir

žiniasklaida bendradarbiauja: žiniasklaida skleidžia pozityvų policijos ir jos darbo vertinimą ir mainais gauna galimybę pranešti kriminalines ir su policija susijusias naujienas, kuo anksčiau - taip užsitikrinama galimybė pritraukti daugiau naujienų sekėjų į savo žiniasklaidos kanalą (Saukaitytė, 2018). Pagal tyrimų duomenis mažiau informacijos apie teisėsaugos institucijų darbą turintys asmenys yra labiau linkę pasitikėti masinės komunikacijos priemonėmis teikiamą informaciją arba gandais (Dowler, 2003). Taigi masinės komunikacijos priemonėmis - televizija, socialiniais tinklais, radiju - žiniasklaida ne tik atspindi, bet ir formuoja visuomenės nuomonę apie teisėsaugos institucijas, kuria valstybės ir visuomenės santykį.

Nacionalinės teismų administracijos (2019) internetinėje svetainėje *teimai.lt* skelbiamais oficialiais duomenimis, Lietuvoje pirmosios instancijos teismuose 2015–2017 metais kasmet išnagrinėta nuo 17 115 iki 19 858 baudžiamųjų bylų. Taigi kasdien yra priimama net po keliasdešimt baudžiamosios teisės sprendimų, keliskart tiek Lietuvos gyventojų susiduria su teismais tiesiogiai, gali susidaryti nuomonę apie teismus remdamiesi tiesiogine savo patirtimi. Tačiau dalis žmonių nesusiduria tiesiogiai su teismais ir visą savo gyvenimą, o nuomonę apie teismus ir teisėjus turi. Šią nuomonę dažniausiai formuoja artimųjų ir pažįstamų patirtys bei žiniasklaida.

Medijos priemonės komunicuoja informaciją pačiomis įvairiausiomis temomis, įskaitant įžvalgomis apie teismus ir jų darbą. Tyrime, nagrinėjusiame informacinių šaltinių *Delfi* bei *Lietuvos rytas* pranešimus apie visoje Lietuvoje nuaidėjusį pedofilijos skandalą, buvo pastebėta, jog didžioji dalis publikacijų apie teismus ir jų darbą buvo neigiama. Dominavo kritika teisėjų sprendimų atžvilgiu, netgi išskirtas „teisėjų klanas“, bandant pabrėžti korumpuotą teisėjų veiklą, sąžiningumo bei objektyvumo stoką, kt. Natūralu, jog vieni įtakingiausių portalų *Delfi* bei *Lietuvos rytas*, neigiamai pasisakydami apie teisėjų darbą tokia jautria visuomenei tema, formavo bendrą nepriimtina požiūrį ne tik į pačius teisėjus, tačiau kartu ir į visą teisėsaugos aparatą (Valickas ir Jarutienė, 2014). Kita vertus, naujienų agentūros ELTA užsakymu atlikti tyrimai parodė, jog pasitikėjimas teismais – auga. Per paskutinius 22 metus nepasitikinčiųjų teismais visuomet buvo daugiau, nei jais pasitikinčių. Žemiausias pasitikėjimo teismais rodiklis buvo 2010 metais bei 2012 metais (17 proc. ir 20 proc. atitinkamai) ir tik 2017 metais pasitikinčiųjų teismais apklaustųjų procentas peraugo nepasitikinčiųjų pastaraisiais (47 proc. prie 46 proc.). Tiesa, pasitikėjimas teismais Lietuvoje vis dar nėra labai aukštas, palyginus su kitomis institucijomis: priešgaisrine gelbėjimo tarnyba pasitiki net 87 proc., policija – 69 proc., bažnyčia – 68 proc. apklaustųjų. Pasak Norkaus (2018), 2018 metais pasitikėjimas teismais Lietuvoje pasiekė rekordą – 49 procentus ir tai yra ne kas kita, kaip žmonių atsakas į paskeitusius teisėjus, jų požiūrį į žmogų. Teismais žmonės pasitikės atitinkamai tiek, kiek apie juos gaus informacijos, kiek teismai bus atviri. Pasitikėjimui teismo institucijomis paaugti padėjo šios naujovės: informacijos apie teismus ir jų veiklą pateikimo atnaujinimas, nauja procesinių sprendimų viešo

skelbimo tvarka, teismo sprendimų paskelbimo filmavimas, komunikacija per radiją ir televiziją, aktyvių teisėjų dalyvavimas švietimo renginiuose (Norkus, 2018).

Nors požiūris į teismus Lietuvoje ir gerėja, tačiau teismai susiduria su iššūkiais siekiant formuoti teigiamą savo įvaizdį žiniasklaidoje. Pasak Gies (2005), labai dažnai patys teisėjai ir yra kaltininkai to, jog visuomenė juos vertina nepalankiai. Taip nutinka dėl to, jog teisėjai negeba tinkamai panaudoti masinės komunikacijos priemonių, siekiant teigiamai formuoti visuomenės požiūrį – jiems trūksta įgūdžių tinkamai komunikuoti. Vartojant teisinę kalbą pokalbyje su visuomene, ši tampa per sudėtinga ir kebli, nesuprantama. To pasekoje, teismo sprendimai informacijos gavėjams yra nesuprantami ir atstumas tarp jų ir teismų – tik didėja. Tad jei žmonės nelaikys teisėjų savo bendruomenės nariais – tuomet pasitikėjimas jais išliks neigiamas (Saukaitytė, 2018). Nesuprasdami gaunamos informacijos, žmonės praranda susidomėjimą ja, tad patys nebesigilina į teisėjų priimtų sprendimų teisingumą, kadangi nėra sužadinas noras suvokti teisėjo poziciją, jo argumentavimą. Pavojinga yra tai, jog susidarydami įvaizdį apie konkrečią situaciją (o to pasekoje – ir apie visą teisinę sistemą) – žmonės galimai remiasi netikslia, subjektyvia, nepatvirtinta informacija (Si and Hitt, 2004). Reiktų atkreipti dėmesį ir į tai, jog žiniasklaidoje pateikiama informacija apie tikras ar menamas teisėjų klaidas – neatspindi tikrosios teismų situacijos (Karuzienė, 2009). Teisėjai taip pat yra žmonės, kurie nėra apsaugoti nuo klaidų, kuo puikiai pasinaudoja žurnalistai, stiprindami reitingų pozicijas iškeliant į viešumą sensacingas situacijas, kurių tikrumas kartais nė nebūna įrodytas. Įvertindami tai, teisėjai turi būti pasiruošę bet kada atsidurti po padidinamuoju stiklu, suvokiant, jog jiems yra keliami didesni reikalavimai, nei kitiems eiliniams piliečiams.

Gera žinia yra ta, jog galima atrasti būdų, kaip teismai galėtų gerinti savo įvaizdį žiniasklaidoje. Teismų įvaizdis turi būti lankstus ir besikeičiantis pagal ekonomines, psichologines, socialines sąlygas, taip pat vyraujančias tendencijas ir vartotojų lūkesčius (Saukaitytė, 2018). Pasak Norkaus (2018), tarptautiniai tyrimai rodo, jog pasitikėjimą teismais lemia šie pagrindiniai veiksniai: 1) ar žmonės jaučia, jog teismai yra vienodai teisūs visiems (ir galingiesiems, ir silpniesiems); 2) ar teisme dalyvavę asmenys turėjo teisę būti išklaudyti, jiems pateikta informacija argumentuota, o bendravimas – pagarbus; 3) ar žmonės jaučia, kad teismai dirba efektyviai, nevilkindami sprendimų priėmimo; ar sprendimas pagrįstas racionalumu ir vėliau yra įvykdomas. Kadangi teisėsaugos pareigūnai atlieka ypatingą vaidmenį – užtikrina visuomenės narių saugumą bei vykdo teisingumą plačiaja prasme, labai svarbu, jog teisėjų atranka būtų itin griežta. Jei pavyktų padidinti visuomenės pasitikėjimą teismais, taip sustiprinant teisėjo profesijos prestižą, tikėtina, jog tai padėtų pritraukti geriausius kandidatus (Valickas, Šeršniovaitė ir Mikuličiūtė, 2015). Sėkmingam teisėsaugos darbui užtikrinti reikalingas ir visuomenės bendradarbiavimas bei parama. Tyrimų rezultatai parodė, jog tam įtakos turi visuomenėje suvokiamas teisėjų veiksmų teisingumas arba,

kitaip tariant, teigiamas teisėjų ir teismų įvaizdis (Tyler, 2004; Tyler and Fagan, 2008; Murphy et al., 2009; Hough et al., 2010; Murphy and Cherney, 2012) ir būtent dėl to teisėsaugos institucijų įvaizdžio gerinimas yra ne tik prioritetas, tačiau ir gyvybiškai svarbus uždavinys (Derocher, 2003; Fremlin et al., 1972; Hastie, 1973; Lee and McGovern, 2013; Murphy, 1965). Siekiant tai įgyvendinti, gali būti taikomos kelios praktikos: steigiamos specialios kampanijos, kuriamos televizijos laidos, spausdinamos ir dalinamos brošiūros, kt. (Derocher, 2003). Konsultacinės Europos Teisėjų Tarybos nuomone, vienas geriausių sprendimų siekiant pagerinti komunikaciją tarp teismų ir visuomenės – adaptuoti kai kuriose valstybėse jau taikomą praktiką, kuomet yra paskiriami konkretūs asmenys (teisėjai), atsakingi už komunikaciją su žiniasklaida arba netgi įsteigiamas atskiras teismo atstovo spaudai etatas (Karužienė, 2009). Taip pat, efektyvus būdas būtų integruoti teismų komunikaciją su visuomene per įvairius kanalus, kuriant informacinio tipo laidas. Tokiu būdu, kompetetingi teisėjai turėtų galimybę pakomentuoti tuo metu didžiausio atgarsio sulaukusias teismų nutartis, paaiškinti jų priėmimo motyvus. Žinoma, pasisakančio teisėjo pozicija turėtų būti griežtai objektyvi, apimanti tik byloje nustatytus faktus, išvengiant asmeniškumų ar subjektyvaus vertinimo. Toks kreipimasis į visuomenę padėtų ne tik suprasti sudėtingus teisinius sprendimus, tačiau ir sumažintų atstumą tarp visuomenės ir teismų bei ilgainiui padidintų pasitikėjimą jais. Tiesa, tokiose laidose komentuojami turėtų būti tik įsiteisėję procesiniai sprendimai, kadangi jų negalima skųsti aukštesnės instancijos teismui ir jie negali būti keičiami.

1.4. Fizinio patrauklumo vaidmuo

Nors žmonės nėra linkę pripažinti, kad sprenddami apie kitus žmones vadovaujasi jų išvaizdos priimtinumu, fiziniu patrauklumu, tačiau moksliniai tyrimai tvirtina, kad fiziniu patrauklumu pasižymintys asmenys visuomenėje turi neoficialių privilegijų - “grožis” yra siejamas su “gėriu” (Murphy, MacCarthaigh ir Barnes- Holmes, 2014). Fiziškai patrauklesniems asmenims priskiriamos ir tokios savybės kaip fizinis ir psichinis patrauklumas, patikimumas, intelektualumas, kompetencija, gebėjimas ir noras bendradarbiauti (Zebrowitz et al., 2002, Andreoni ir Petrie, 2008, Quist et al., 2012, Zebrowitz ir Franklin, 2014). Taip pat šie asmenys vertinami kaip geriau atliekantys savo socialinius vaidmenis: labiau pageidaujami kaip romantiniai partneriai, yra geresni tėvai, darbuotojai (Dion, Berscheid ir Walster, 1972, Quist et al., 2012, Wolbring ir Riordan, 2016). Ir šis vertinimas turi įtakos priimant kitus sprendimus. Patrauklesni asmenys laikomi labiau nusipelnusiais didesnio atlyginimo, atlaidžiau vertinamas tokių žmonių socialinių normų taisyklių nesilaikymas (Loureiro, Sachsida ir Mendoncca, 2011, Palotai, Cserto ir Bereczkei, 2016).

Fizinis patrauklumas gali turėti naudos net tuomet, kai patrauklus ne pats žmogus, bet jis siejamas su kitais asmenimis, kurie yra patrauklūs. Zaratany ir Marshall (2015) tyrimas atskleidė,

kad vaikai patys vertinami teigiamiau, jei jų draugai yra gražūs. , kurių draugai vertinami kaip gražūs, tyrimu nustatė, kad vaikai, suporuoti su fiziškai patraukliais „geriausiaisiais draugais“, yra vertinami palankiau nei tie, kurių „geriausi draugai“ ne tokie fiziškai patrauklūs.

Fizinio patrauklumo siejimą su kitomis teigiamomis savybėmis bei įvairiomis teigiamomis pasekmėmis mėginama paaiškinti evoliucinės psichologijos perspektyvoje. Teigiama, kad pasirenkama greičiau ir atsakoma į paprastesnius klausimus, kai išsamiai nuomonei susidaryti laiko nėra pakankama. Automatiškai ir akimirksniu įvertinami du faktai apie žmogų: kiek žmogus linkęs dominuoti (t.y. kiek pavojaus jis gali kelti) ir kiek jis vertas pasitikėjimo (t.y. jo ketinimai draugiški ar priešiški). Kai šiems klausimams atsakyti trūksta informacijos, jie pakeičiami asmens patrauklumo įvertinimu (Wolbring ir Riordan, 2016). Šiame vertinime pasitaiko klaidų, tačiau norint netobulas, tai gebėjimas leidžiantis įvertinti visiškai nepažįstamus žmones, suteikiantis pranašumą siekiant išgyventi (Kahneman, 2016, 124-128p.).

Mokslinėje literatūroje jau seniai pastebėta, kad su asmenimis, kurie yra fiziškai patrauklūs ir dėl to atrodo pasižymintys kitomis teigiamomis savybėmis žmonės linkę elgtis palankiau. Tuomet ir šie asmenys atsako palankesniu savo elgesiu, kas tik patvirtina šių asmenų teigiamų savybių egzistavimą (Petrauskaitė ir Mikuličiūtė, 2016).

Brand, Bonatsos, D’Orazio ir DeShong (2012) atliko tyrimą, kuriame moterų buvo prašoma įvertinti 100 vyrų pažinčių svetainėse pateiktas nuotraukas ir jų prisistatymo tekstus. Tai kaip moterų įvertino vyro fizinį patrauklumą statistiškai reikšmingai siejasi su jo prisistatymo vertinimu. Tai vienas iš tyrimų, kurie leidžia daryti prielaidą, kad ir patys fiziškai patrauklūs asmenys labiau pasitiki savimi dėl jaučiamo aplinkinių palankumo ir tai jiems padeda pasiekti geresnių rezultatų atliekant įvairias užduotis, kaip šiuo atveju - rašant savo prisistatymo tekstus (Brand et al., 2012, Lemay ir Wolf, 2016).

Kartais pastebimas ir priešingas patrauklumo poveikis. Esama tyrimų, kurių duomenimis patraukli moteris siekianti vadovaujančių pareigų turi mažesnes galimybes to pasiekti lyginant tiek su patraukliais, tiek nepatraukliais vyrais (tai aiškinama stereotipu, jog vadovaujančias pareigas turėtų užimti vyrai), tiek nepatraukliomis moterimis (Ruffle ir Shtudiner, 2014). Tačiau Lietuvoje Petrauskaitės ir Mikuličiūtės (2016) atliktame tyrime, kuriame 85 asmenys vertino keturių fotografijose pavaizduotų skirtingų lyčių žmonių asmenybės savybes, taip pat, kurį iš asmenų kviestų į darbo pokalbį, šis skirtumas tarp vyrų ir moterų grožio siejimo su kompetencija vadovaujančioms pareigoms užimti nerastas. Tyrimo duomenis Lietuvoje patraukliems žmonėms priskiriamos teigiamesnės savybės, nepriklausomai nuo jų lyties ar siekiamų pareigų - patrauklesnis žmonės į darbo pokalbius yra kviečiami dažniau (Petrauskaitė ir Mikuličiūtė, 2016).

Taigi fizinis patrauklumas suteikia daugiau galimybių būti priimtiems palankiai daugeliu aspektų, tačiau negalime daryti išvadų apie dar netyrinėtas sritis, nes šis efektas gali pasirodyti veikiantis ne visur arba net priešingai.

Dauguma Lietuvos teisėjų yra moterys (62,7 proc.). Įdomu, kaip visuomenė vertina teisėjų priimtų sprendimų teisingumą atsižvelgtama į teisėjo fizinį patrauklumą.

1.5. Tyrimo tikslai ir hipotezės

Teisėjų ir teismų įvaizdžiui tirti Lietuvoje atlikti keli išsamūs tyrimai, kurie aptarti šiame darbe anksčiau. Tačiau dar nėra aiškintasi, kiek turi įtakos suvokiamam teismų sprendimų teisingumui turimas teismų ir teisėjų įvaizdis. Taip pat netirti ir aspektai, susiję su teismo sprendimo pranešimu, kurie gali turėti įtakos teismo sprendimų palaikymui arba nepritarimui, priešiniuisi teismo nutarčių vykdymui.

Taigi šiam darbui keliamas tikslas – įvertinti teisėjų ir teismų įvaizdžio, teismo sprendimą pranešančio asmens fizinio patrauklumo ir socialinio vaidmens (teisėjas tai ar žurnalistas) bei pranešamo teismo sprendimo subjektyvaus teisingumo vertinimo sąveikas.

Tyrimo uždaviniai:

1. Tاريو teismo sprendimo teisingumo vertinimo palyginimas, atsižvelgiant į jį pranešančio asmens fizinį patrauklumą.
2. Tاريو teismo sprendimo teisingumo vertinimo palyginimas, atsižvelgiant į jį pranešančio asmens socialinį vaidmenį (teisėja/žurnalistė).
3. Tاريو teismo sprendimo teisingumo vertinimo palyginimas, atsižvelgiant į jį pranešančio asmens fizinį patrauklumą ir socialinį vaidmenį (teisėja/žurnalistė).
4. Įvertinti, kaip tاريو teismo sprendimo teisingumo vertinimas priklauso nuo atskirų teisėjų ir teismų įvaizdžio aspektų (aplinkos, paslaugų ir socialinio įvaizdžio) vertinimo.
5. Tyrimu išsiaiškinto teisėjų ir teismų įvaizdžio aspektų (aplinkos, paslaugų ir socialinio įvaizdžio) palyginimas su ankstesnių tyrimų duomenimis.
6. Teisėjų ir teismų įvaizdžio įvertinimas: aplinkos, paslaugų ir socialinio įvaizdžių vertinimo palyginimas.

Tyrimo kelios šios hipotezės:

1. Fiziškai patrauklesnių asmenų pranešamas teismo sprendimas yra vertinamas kaip teisingesnis.
2. Teisėjai pranešus teismo sprendimą, šis yra vertinamas kaip teisingesnis, nei kai teismo sprendimą praneša žurnalistė.
3. Yra sąveika tarp teismo sprendimą pranešančio asmens fizinio patrauklumo ir socialinio vaidmens vertinant teismo sprendimo teisingumą.

4. Teismo sprendimo teisingumo vertinimą galima prognozuoti atsižvelgiant į aplinkos, paslaugų ir socialinį teisėjų ir teismų įvaizdžio aspektus.
5. Teisėjų ir teismų įvaizdis šiuo metu yra vertinamas palankiau nei 2015 metais Valicko, Šerkšniovaitės ir Mikuličiūtės bei 2018 metais Mažeikos atliktų tyrimų metu.
6. Palankiausiai vertinamas aplinkos, mažiau palankiai – paslaugų ir santykinai mažiausiai palankiai – socialinis teisėjų ir teismų įvaizdžio aspektai.

2. METODIKA

2.1. Tyrimo dalyviai

Šiame tyrime analizuojami 206 Vilniaus universiteto įvairių bakalauro studijų programų (medicinos, teisės, socialinės politikos, kriminologijos, fizikos ir kt.) studentų duomenys. I tyrimo etape analizuoti 41 tyrimo dalyvio duomenys. II tyrimo etape analizuoti 206 dalyvių duomenys. I etapo dalyviai II etape sudarė kontrolinę grupę. II tyrimo etape anketas pildė tik asmenys nedalyvavę tyrimo I etape. Tyrimo dalyvių amžius: 18-25 metai. Šis amžiaus intervalas pasirinktas, kad surinktus duomenis apie teisėjų ir tesimų įvaizdį būtų galima palyginti su 2015 metų Valicko, Šeršniovaitės ir Mikuličiūtės tyrimo tos paties amžiaus grupės imties rezultatais. Visi šie tyrimo dalyviai atrinkti patogiosios atrankos metodu, savanoriškai sutikę užpildyti tyrimo anketą. Apie tai, kad vykdomas eksperimentas prieš pildydami apklausą dalyviai informuoti nebuvo. Ši informacija suteikta pildžiusiems anketas po anketų grąžinimo. Dalyviai neprieštaravo, kad jų duomenys būtų panaudoti eksperimentiniam tyrimui.

Dalyviai pildė 5 skirtingus anketos variantus, pagal tai buvo suskirstyti į 5 grupes: kontrolinę ir 4 tyrimo grupes, kurioms pateiktos fiziškai patrauklios arba nepatrauklios moters nuotraukos, moteris įvardinta kaip teisėja arba kaip žurnalistė.

Išsamios tyrimo dalyvių charakteristikos atsižvelgiant į tyrimo grupes pateikiamos 1 - 9 lentelėse.

Daugiau nei tris ketvirtadalius (75,24 proc.) tyrimo dalyvių sudarė moterys, likusius 24,76 proc. - vyrai. Visų tiriamųjų amžiaus vidurkis buvo 20,48 (1 lentelė).

Beveik keturi penktadaliai tyrimo dalyvių (78,64 proc.) turėjo vidurinį išsilavinimą, kiti 14,08 proc. nurodė turintys aukštąjį išsilavinimą (vadinasi, mažiausiai antrą kartą studijuojantys bakalauro studijas), 3,88 proc. dalyvių - turėjo aukštesnįjį išsilavinimą. Likusieji procentai pasiskirstė sekančiai: pradinis ir pagrindinis išsilavinimas - 1,94 proc. (tiesa, kadangi visi studentai buvo apklausti universitete, akivaizdu, jog ten negalėjo būti nei vieno bakalauro studijų studento su pradiniu ar pagrindiniu išsilavinimu; tai 4 tyrimo dalyvių klaidingas savęs priskyrimas atitinkamai kategorijai pagal išsimokslinimą), profesinis - 0,97 proc., o vienas apklausos dalyvis savo išsimokslinimo nenurodė (2 lentelė).

Didžioji dalis tyrimo dalyvių (86,41 proc.) pažymėjo esą nevedę/netekę (3 lentelė).

Net 72,33 proc. dalyvių didžiąją savo gyvenimo dalį praleido didmiestyje. Likusieji 27,67 proc. - rajono centre, mažame miestelyje arba kaime (tiesa, vienas respondentas vietos nenurodė).

Peršasi išvada, kad bemaž 30 proc. tyrimo dalyvių yra Vilniaus miesto imigrantai, dabar studijuojantys bakalauro studijas Vilniaus universitete (4 lentelė).

Daugiau nei ketvirtadalis (27,18 proc.) tyrimo dalyvių patys dalyvavo teisme, tačiau net 62,62 proc. dalyvių (įskaitant ir tuos, kurie patys dalyvavo teisme) turėjo artimųjų arba pažįstamų, kurie susidūrė su teismais (5 lentelė).

Iš 56 tyrimo dalyvių, dalyvavusių teisme, daugiau nei du trečdaliai (69,64 proc.) buvo stebėtojai, o 21,43 proc. - liudytojai. Kiek mažiau tyrimo dalyvių buvo ieškovais (7,14 proc.), kaltinamaisiais (5,36 proc.), atsakovais (1,79 proc.) ir nukentėjusiais (1,79 proc.) (6 lentelė).

Kitokia situacija yra su tyrimo dalyvių artimųjų ir pažįstamų dalyvavimu teisme (viso tokių pažymėjo 129 dalyviai). Artimieji ar pažįstami tyrimo dalyviams asmenys dažniausiai teisme yra dalyvavę kaip ieškovai (34,11 proc.) ir liudytojai (34,11 proc.). Šiek tiek mažiau teisme dalyvavo kaip nukentėjusieji (27,91 proc.). Kiti artimieji ar pažįstami tyrimo dalyviams asmenys teisme dalyvavo kaip kaltinamieji (20,16 proc.), atsakovai (17,83 proc.) bei stebėtojai (14,73 proc.) (7 lentelė).

Daugiau nei pusė (58,74 proc.) tyrimo dalyvių niekuomet nei studijavo teisės studijas, nei išklausė teisės disciplinų. Likusieji tyrimo dalyviai daugiau ar mažiau buvo susidūrę su teisės mokslais - penktadalis jų (20,87 proc.) jau yra baigę arba tebestudijuoja teisę, kiti 17,96 proc. yra tekę išklaisyti teisės disciplinų (8 lentelė).

Bemaž pusė (49,03 proc.) tyrimo dalyvių nesutiko su teiginiu, jog jie domisi teismų veikla Lietuvoje. Kadangi beveik 60 proc. tyrimo dalyvių niekuomet nieko bendro neturėjo su teisės studijomis, tad gan natūralu, jog kas antras dalyvis nesidomi teismais Lietuvoje. 34,95 proc. tvirtino besidomintys teismų veikla Lietuvoje, kai 13,59 proc. laikėsi neutralios pozicijos (9 lentelė).

Beveik trečdalis (32,0 proc.) tyrimo dalyvių teigia, jog informacijos apie teismų veiklą iš radijo negauna ir tik 2,9 proc. teigia iš radijo gaunantys tokios informacijos. Šiek tiek daugiau nei pusė (51,4 proc.) dalyvių pažymėjo, jog jie gauna šios informacijos iš respublikinių TV kanalų. Apie informacijos gavimą apie teismų veiklą iš spaudos dalyviai pasisakė panašiai (52,4 proc.). Matyti, jog lyginant šiuos tris informacijos sklaidos kanalus - dalyviams daugiausiai informacijos apie teismus suteikia respublikiniai TV kanalai bei spauda, tuo tarpu radijas - smarkiai atsilieka informaciniu lauku šioje srityje. Bemaž trečdalis (28,2 proc.) dalyvių teigia, jog informacijos apie teismus negauna specialių seminarų / konferencijų metu ar skaitydami specialią literatūrą. Kita vertus, 17,5 proc. dalyvių kaip tik pasisakė priešingai - jog informaciją apie teismus gauna būtent šiuo būdu. Peršasi išvada, jog didesnei daliai dalyvių ši teismų veiklos tema nėra pakankamai įdomi ar svarbi, jog pastarieji dalyvautų teminiuose renginiuose ar ieškotų specializuotų leidinių žinioms pagilinti, bet tai nereiškia, jog suinteresuotoms visuomenės grupėms ši informacija yra neaktuali ar neprieinama pasitelkiant specializuotus renginius ar leidinius. Didesnė dalis (44,1 proc.) dalyvių sakosi negaunanti

informacijos apie teismus iš teisėsaugos institucijų, kai tuo tarpu 34,9 proc. dalyvių tvirtina priešingai, o likusiam penktadaliui (18,4 proc.) sunku apsispręsti dėl informacijos prieinamumo per teisėsaugos institucijas. Dalyvių teigimu, jie daugiau informacijos apie teismus gauna iš savo artimųjų bei pažįstamų patirties, nei savo asmeninės patirties (atitinkamai 47,1 proc. ir 28,2 proc.). Galimai taip yra dėl to, jog dalyvius supantis žmonių ratas ir jų visų patirtys kartu sudėjus yra žymiai platesnio spektro, nei kad tenka susidurti vienam individui (10 lentelė).

Tyrimo grupės statistiškai reikšmingai pagal lytį, išsilavinimą, gyvenamąją vietą ir šeimyninę padėtį nesiskiria. Rasti statistiškai reikšmingi skirtumai pagal demografines tyrimo dalyvių charakteristikas:

- kontrolinės grupės tiriamieji statistiškai reikšmingai vyresni nei kitų grupių tiriamieji ($p < 0,001$). Amžiaus vidurkis tarp kitų tyrimo grupių nesiskiria.
- pagal teisinių disciplinų išklausimą. 2 tyrimo grupėje statistiškai reikšmingai daugiau tiriamųjų nėra išklausę jokių teisės disciplinų lyginant su visomis kitomis grupėmis (visi $p < 0,05$). Taip pat statistiškai reikšmingai daugiau tiriamųjų nėra išklausę jokių teisės disciplinų lyginant kontrolinę ir 3 grupes ($p < 0,05$). Tarp kitų tyrimo grupių skirtumai pagal teisinių disciplinų išklausimą nerasti.

1 lentelė. Tyrimo dalyvių skaičius, amžius ir lytis

Tiriamųjų grupė	N	Amžius	Amžiaus vidurkis	Vyrai N (proc.)	Moterys N (proc.)
Kontrolinė grupė	41	18-25	22,1	12 (29,3)	29 (70,7)
Patraukli teisėja	42	19-23	20,6	11 (26,2)	31 (73,8)
Patraukli žurnalistė	40	18-21	19,7	9 (25,5)	31 (77,5)
Nepatraukli teisėja	41	18-25	19,9	9 (22,0)	32 (78,0)
Nepatraukli žurnalistė	42	19-24	20,1	10 (23,8)	32 (76,2)

2 lentelė. Tyrimo dalyvių išsimokslinimas

Tiriamųjų grupė	N	Pradinis, pagrindinis N (proc.)	Vidurinis N (proc.)	Profesinis N (proc.)	Aukštesnysis N (proc.)	Aukštasis N (proc.)	Nenurodė N (proc.)
Kontrolinė grupė	41	1 (2,4)	14 (34,1)	2 (4,9)	5 (12,2)	19 (46,3)	-
Patraukli teisėja	42	2 (4,8)	35 (83,3)	-	-	5 (11,9)	-
Patraukli žurnalistė	40	-	40 (100,0)	-	-	-	-
Nepatraukli teisėja	41	-	37 (90,2)	-	1 (2,4)	3 (7,3)	-
Nepatraukli žurnalistė	42	1 (2,4)	36 (85,7)	-	2 (4,8)	2 (4,8)	1 (2,4)

3 lentelė. Tyrimo dalyvių šeiminė padėtis

Tiriamųjų grupė	N	Nevedęs (-usi) N (proc.)	Vedęs / ištekėjusi N (proc.)	Išsiskyres (-usi) N (proc.)	Kita N (proc.)	Nenurodė N (proc.)
Kontrolinė grupė	41	33 (80,5)	6 (14,6)	2 (4,9)	-	-
Patraukli teisėja	42	39 (92,9)	1 (2,4)	-	2 (4,8)	-
Patraukli žurnalistė	40	36 (90,0)	-	-	4 (10,0)	-
Nepatraukli teisėja	41	34 (82,9)	-	-	7 (17,1)	-
Nepatraukli žurnalistė	42	36 (85,7)	-	1 (2,4)	4 (9,5)	1 (2,4)

4 lentelė. Vieta, kur tyrimo dalyviai praleido didžiąją savo gyvenimo dalį

Tiriamųjų grupė	N	Dideliame	Rajono	Mažame	Kaime	Nenurodė N (proc.)
		mieste N (proc.)	centre N (proc.)	miestelyje N (proc.)	N (proc.)	
Kontrolinė grupė	41	31 (75,6)	2 (4,9)	5 (12,2)	3 (7,3)	-
Patraukli teisėja	42	30 (71,4)	5 (11,9)	5 (11,9)	2 (4,8)	-
Patraukli žurnalistė	40	23 (57,5)	4 (10,0)	11 (27,5)	2 (5,0)	-
Nepatraukli teisėja	41	29 (70,7)	2 (4,9)	8 (19,5)	2 (4,9)	-
Nepatraukli žurnalistė	42	36 (85,7)	2 (4,8)	3 (7,1)	-	1 (2,4)

5 lentelė. Tyrimo dalyvių dalyvavimas teisme ir artimųjų / pažįstamų dalyvavimas teisme

Tiriamųjų grupė	N	Dalyvavau pats			Dalyvavo artimieji		
		Taip N (proc.)	Ne N (proc.)	Nenurodė N (proc.)	Taip N (proc.)	Ne N (proc.)	Nenurodė N (proc.)
Kontrolinė grupė	41	9 (22,0)	32 (78,0)	-	24 (58,5)	17 (41,5)	-
Patraukli teisėja	42	8 (19,0)	34 (81,0)	-	25 (59,5)	17 (40,5)	-
Patraukli žurnalistė	40	13 (32,5)	26 (65,0)	1 (2,5)	28 (70,0)	11 (27,5)	1 (2,5)
Nepatraukli teisėja	41	11 (26,8)	30 (73,2)	-	27 (65,9)	14 (34,1)	-
Nepatraukli žurnalistė	42	15 (35,7)	26 (61,9)	1 (2,4)	25 (59,5)	16 (38,1)	1 (2,4)

6 lentelė. Tyrimo dalyvių dalyvavimas teisme

Tiriamųjų grupė	N	Ieškovas N (proc.)	Atsakovas N (proc.)	Liudytojas N (proc.)	Nukentijusysis N (proc.)	Kaltinamasis N (proc.)	Stebėtojas N (proc.)	Nenurodė N (proc.)
Kontrolinė grupė	41	2 (4,9)	-	7 (17,1)	-	1 (2,4)	1 (2,4)	-
Patraukli teisėja	42	-	-	1 (2,4)	-	-	7 (16,7)	-
Patraukli žurnalistė	40	1 (2,5)	-	2 (5,0)	1 (2,5)	-	10 (25,0)	1 (2,5)
Nepatraukli teisėja	41	-	-	1 (2,4)	-	1 (2,4)	10 (24,4)	-
Nepatraukli žurnalistė	42	1 (2,4)	1 (2,4)	1 (2,4)	-	1 (2,4)	11 (26,2)	1 (2,4)

7 lentelė. Tyrimo dalyvių artimųjų / pažįstamų dalyvavimas teisme

Tiriamųjų grupė	N	Ieškovas N (proc.)	Atsakovas N (proc.)	Liudytojas N (proc.)	Nukentijusysis N (proc.)	Kaltinamasis N (proc.)	Stebėtojas N (proc.)	Nenurodė N (proc.)
Kontrolinė grupė	41	8 (19,5)	2 (4,9)	10 (24,4)	5 (12,2)	5 (12,2)	2 (4,9)	-
Patraukli teisėja	42	9 (21,4)	6 (14,3)	11 (26,2)	6 (14,3)	6 (14,3)	6 (14,3)	-
Patraukli žurnalistė	40	9 (22,5)	3 (7,5)	8 (20,0)	8 (20,0)	4 (10,0)	4 (10,0)	1 (2,5)
Nepatraukli teisėja	41	8 (19,5)	3 (7,3)	7 (17,1)	8 (19,5)	7 (17,1)	3 (7,3)	-
Nepatraukli žurnalistė	42	10 (23,8)	9 (21,4)	8 (19,0)	9 (21,4)	4 (9,5)	4 (9,5)	1 (2,4)

8 lentelė. Tyrimo dalyvių teisės disciplinų išklausymas

Tiriamųjų grupė	N	Taip N (proc.)	Ne N (proc.)	Aš studijavau (-uoju) teisę N (proc.)	Nenurodė N (proc.)
Kontrolinė grupė	41	13 (31,7)	25 (61,0)	2 (4,9)	1 (2,4)
Patraukli teisėja	42	12 (28,6)	23 (54,8)	6 (14,3)	1 (2,4)
Patraukli žurnalistė	40	-	27 (67,5)	12 (30,0)	1 (2,5)
Nepatraukli teisėja	41	6 (14,6)	22 (53,7)	13 (31,7)	-
Nepatraukli žurnalistė	42	6 (14,3)	24 (57,1)	10 (23,8)	2 (4,8)

9 lentelė. Tyrimo dalyvių domėjimasis teismų veikla Lietuvoje

Tiriamųjų grupė	N	7 (proc.)	6 (proc.)	5 (proc.)	4 (proc.)	3 (proc.)	2 (proc.)	1 (proc.)	Nenurodė N (proc.)
Kontrolinė grupė	41	-	1 (2,4)	7 (17,1)	9 (22,0)	6 (14,6)	8 (19,5)	6 (14,6)	4 (9,8)
Patraukli teisėja	42	5 (11,9)	3 (7,1)	6 (14,3)	6 (14,3)	2 (4,8)	7 (16,7)	13 (31,0)	-
Patraukli žurnalistė	40	5 (12,5)	7 (17,5)	4 (10,0)	4 (10,0)	3 (7,5)	10 (25,0)	6 (15,0)	1 (2,5)
Nepatraukli teisėja	41	7 (17,1)	7 (17,1)	3 (7,3)	3 (7,3)	3 (7,3)	6 (14,6)	12 (29,3)	-
Nepatraukli žurnalistė	42	5 (11,9)	5 (11,9)	7 (16,7)	6 (14,3)	3 (7,1)	5 (11,9)	11 (26,2)	-

Pastaba:

- 7 – visiškai sutinku,
- 6 – didžiąja dalimi sutinku,
- 5 – sutinku iš dalies,
- 4 – nei sutinku, nei nesutinku,
- 3 – iš dalies nesutinku,
- 2 – didžiąja dalimi nesutinku,
- 1 - visiškai nesutinku.

10 lentelė. Įvertinkite teiginius apie tai, kiek domitės teismų veikla Lietuvoje ir kiek informacijos apie teismų veiklą gaunate iš skirtingų šaltinių (“nuo 7 - “visiškai sutinku”, iki 1 - “visiškai nesutinku”)

Informacijos apie teismus šaltiniai, kuriais remiamasi	7 N (proc.)	6 N (proc.)	5 N (proc.)	4 N (proc.)	3 N (proc.)	2 N (proc.)	1 N (proc.)	Nenurodė N (proc.)
Gaunu informacijos iš radijo	6 (2,9)	7 (3,4)	32 (15,5)	38 (18,4)	20 (9,7)	32 (15,5)	66 (32,0)	5 (2,4)
...respublikinių TV kanalų	18 (8,7)	28 (13,6)	60 (29,1)	24 (11,7)	22 (10,7)	14 (6,8)	36 (17,5)	4 (1,9)
...spaudos	21 (10,2)	31 (15,0)	56 (27,2)	27 (13,1)	21 (10,2)	14 (6,8)	32 (15,5)	4 (1,9)
...specialios literatūros, seminarų, konferencijų	36 (17,5)	21 (10,2)	27 (13,1)	27 (13,1)	16 (7,8)	16 (7,8)	58 (28,2)	5 (2,4)
...teisėsaugos institucijų pateikiamos informacijos	21 (10,2)	20 (9,7)	31 (15,0)	38 (18,4)	20 (9,7)	18 (8,7)	53 (25,7)	5 (2,4)
Remiuosi asmenine patirtimi	17 (8,3)	18 (8,7)	23 (11,2)	36 (17,5)	18 (8,7)	16 (7,8)	74 (35,9)	4 (1,9)
Remiuosi artimųjų / pažįstamų patirtimi	29 (14,1)	32 (15,5)	36 (17,5)	31 (15,0)	18 (8,7)	16 (7,8)	40 (19,4)	4 (1,9)

Pastaba:
7 – visiškai sutinku,
6 – didžiąja dalimi sutinku,
5 – sutinku iš dalies,
4 – nei sutinku, nei nesutinku,
3 – iš dalies nesutinku,
2 – didžiąja dalimi nesutinku,
1 - visiškai nesutinku.

2.2. Tyrimo priemonės ir eiga

I tyrimo etapas

Šiuo tyrimo etapu siekta atrinkti 2 nuotraukas (fiziškai patraukios ir fiziškai nepatrauklios moters) II tyrimo etapui, kur šios nuotraukos pateiktos prie teismo sprendimo, kaip teismo sprendimą pranešančios teisėjos arba žurnalistės fotografijos.

Kadangi Lietuvoje teisėjais dirba daugiausia moterys (pagal teismai.lt duomenis moterys sudaro 62,7 proc. Lietuvoje dirbančių teisėjų), todėl tyrimui pasirinkta naudoti moterų nuotraukas. Teisėjų moterų amžius nuo 33 iki 70 metų, todėl atrankos metu naudotos tik 14 vyresnių nei 33 metų amžiaus moterų nuotraukos paimtos iš Čikagos universiteto duomenų bazės (leidžiama naudotis tyrimų tikslais).

I tyrimo etape dalyvavo 41 tiriamasis. Tiriamiesiems atskiruose anketos lapuose buvo pateiktos 14 moterų nuotraukos, kiekvieną nuotrauką prašyta įvertinti 7 balų skalėje pagal patrauklumą (“Moteris nuotraukoje patraukli (Jums graži, simpatiška)”):

- 7 – visiškai sutinku,
- 6 – didžiąja dalimi sutinku,
- 5 – sutinku iš dalies,
- 4 – nei sutinku, nei nesutinku,
- 3 – iš dalies nesutinku,
- 2 – didžiąja dalimi nesutinku,
- 1 - visiškai nesutinku.

Taigi 2 nuotraukos atrinktos taikant fizinio patrauklumo kriterijų – subjektyviai tiriamųjų vertinamą nuotraukose pateiktų moterų patrauklumą. Atrinktos moterų fotografijos, kurios įvertintos kaip patraukliausia ($M=4,83$, $SD=1,16$) ir nepatraukliausia ($M=2,39$, $SD=1,38$). Kadangi “Patrauklios” nuotraukos įvertinimų vidurkis artimiausias rangui “sutinku iš dalies”, o “Nepatrauklios” nuotraukos - “didžiąja dalimi nesutinku”, tai galima manyti, jog šios nuotraukos tinka pagal keliamą joms tikslą - reprezentuoti patrauklią ir nepatrauklią moteris.

Taip pat pirmo tyrimo etapo dalyviai priskirti kontrolinei grupei: pildė “Teisėjų ir teismų klausimyną” bei vertino, kiek sutinka, jog informacinio pobūdžio tekste, kuriame pateikiama tariama teismo nutartis, pateiktas teismo sprendimas yra teisingas.

II tyrimo etapas

Šiame etape tyrime dalyvavo 165 tiriamieji. Jų buvo prašoma užpildyti anketą.

Anketoje jie vertino, kiek sutinka, jog informacinio pobūdžio tekste, kuriame pateikiama tariama teismo nutartis, pateiktas teismo sprendimas yra teisingas. Pritarimas teiginiui vertintas 7 balų skalėje (nuo 7 - „visiškai sutinku“, iki 1 - „visiškai nesutinku“). Tiriamieji suskirstyti į eksperimento grupes pagal tai, kurį anketos variantą pildė:

1. grupė, kuriai prie tariamo teismo sprendimo pateikta patrauklios moters nuotrauka su prierašu po nuotrauka, jog ji - teisėja;
2. grupė, kuriai prie tariamo teismo sprendimo pateikta patrauklios moters nuotrauka su prierašu po nuotrauka, jog ji - žurnalistė;
3. grupė, kuriai prie tariamo teismo sprendimo pateikta nepatrauklios moters nuotrauka su prierašu po nuotrauka, jog ji - teisėja;
4. grupė, kuriai prie tariamo teismo sprendimo pateikta nepatrauklios moters nuotrauka su prierašu po nuotrauka, jog ji - žurnalistė.

Taigi buvo atliktas eksperimentas, kuriame manipuluota tariamą teismo sprendimą pranešančio asmens fizinio patrauklumo ir socialinio vaidmens aspektais.

Taip pat anketoje buvo pateiktas ir „Teisėjų ir teismų įvaizdžio klausimynas“.

Tiriamas teismo sprendimas

Parengta remiantis viena iš realių baudžiamųjų bylų nutarčių (*Nr. 1-268-784/2017*), teismo sprendimą pristatant taip, kaip tai galėtų būti pranešama internetiniuose žiniasklaidos portaluose.

Po sprendimu pateikta Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso 178str. 2d. nuostata, pagal kurią kaltinamajam teismo sprendime skirta bausmė. Tikėtasi, kad tai bus atskaitos taškas vertinant bausmės dydžio teisingumą. Straipsnyje nurodytos įvairios bausmės alternatyvos, apimančios ir laisvės atėmimo bausmę su jos termino/trukmės apimtimi. Todėl tikėtasi, kad bus išvengta „inkaro“ efekto sprendžiant apie bausmės dydį.

„Teisėjų ir teismų įvaizdžio klausimynas“

Šiame tyrime naudotas Valicko, Šeršniovaitės ir Mikuličiūtės (2015) kurtas ir naudotas „Teisėjų ir teismų įvaizdžio klausimynas“ klausimynas. Šis klausimynas sudaro dvi dalys. Pirma dalis susideda iš 52 teiginių, kurie yra suskirstyti į tris skales: „Aplinkos įvaizdis“ (20 teiginių), „Paslaugų įvaizdis“ (19 teiginių), ir „Socialinis įvaizdis“ (13 teiginių). Vertindami teiginius tiriamieji turi pasirinkti nuo 1 („visiškai nesutinku“) iki 7 („visiškai sutinku“). Antroje klausimyno dalyje naudota 17 klausimų apie:

- demografinės tiriamųjų charakteristikas, kaip amžius, lytis, šeiminė padėtis, išsilavinimas, didžiąją gyvenimo dalį gyvenamoji vieta,

- jų turimą patirtį studijuojant teisinės tematikos disciplinas ir dalyvaujant teisme patiems, jų artimųjų/pažįstamų dalyvavimą teisme,
- domėjimąsi teisinės tematikos informacija ir kokiomis priemonėmis (spaudos, televizijos, radijo - žiniasklaidos, bei kitomis, kaip domintis specialiaja literatūra, remiantis savo ir artimųjų/pažįstamų patirtimi) tyrimo dalyvis gauna informaciją apie teismų veiklą Lietuvoje. Šios grupės klausimai papildyti lyginant su Valicko, Šeršniovaitės ir Mikuličiūtės (2015) kurtas ir naudotas “Teisėjų ir teismų įvaizdžio klausimynas” klausimyno variante naudotais, naudotas teiginių vertinimas, kai tiriamieji turi pasirinkti nuo 1 („visiškai nesutinku“) iki 7 („visiškai sutinku“).

Atlikome duomenų patvirtinančiąją faktorių analizę, taikėme principinių ašių metodą su *varimax* sukiniu. Kad duomenys puikiai tinka faktorių analizei, rodo gautas *Kaizerio, Mejerio ir Olkino rodiklis* – 0,901, ir *Bartleto sferiškumo kriterijus* ($\chi^2 = 6094,13$, $p < 0,001$) (žr. Čekanavičius ir Murauskas, 2002). Nustatyta, kad šis trijų faktorių modelis paaiškina 47,1 proc. mūsų tyrimo duomenų sklaidos. Klausimyno teiginių faktorinės apkrovos svyravo nuo 0,41 iki 0,73.

11. Lentelė. „Teisėjų ir teismų klausimyno“ 3 faktorių modelis

Įvaizdžio aspektas	Kronbacho α	Teiginių skaičius	Klausimyno teiginiai	Įvaizdžio apibūdinimas	Pavyzdys
Aplinkos	0,923	20	1 – 13, 15, 16, 19 – 21, 24, 25	Apima teismų išorės ir vidaus išvaizdą, bylininkams pateikiamą informaciją, teisėjų bei teismo darbuotojų išvaizdą ir kt.	Teismo rūmai yra erdvūs, tvarkingi ir švarūs
Paslaugų	0,925	19	14, 17, 18, 22, 23, 26 – 34, 36 – 39, 49	Apima įvairias teismų teikiamas paslaugas ir pareigūnų elgesio ypatumus: sudarytos teismo posėdžių darbotvarkės laikymąsi, teisėjų bei teismo darbuotojų pagarbų ir mandagų elgesį, teisingų sprendimų priėmimą, suprantamą jų pateikimą ir kt.	Bylos teismuose nagrinėjamos per įmanomai trumpiausią laiką (laikantis nustatytų terminų)
Socialinis	0,908	13	35, 40 – 48, 50 - 52	Apima teisėjo profesijos patrauklumą ir prestižą, visuomenės pagarbą teisėjams, teisėjų atsidavimą savo darbui, nepriekaištingą reputaciją, kompetenciją, sąžiningumą ir kt.	Teisėjo profesija yra patraukli ir prestižinė

Autoriai nurodo tokius šio klausimyno skalių vidinio patikimumo (*Kronbacho* α) rodiklius (Valickas, Šeršniovaitė, Mikuličiūtė, 2015): „Aplinkos įvaizdžio“ $\alpha = 0,915$; „Paslaugų įvaizdžio“ $\alpha = 0,935$; „Socialinio įvaizdžio“ $\alpha = 0,911$. Šie duomenys rodo, kad visų klausimyno skalių patikimumas yra didelis ir kad klausimynas tinkamas moksliniams tyrimams atlikti. Mūsų tyrimo metu nustatyti klausimyno skalių patikimumo (*Kronbacho* α) rodikliai: „Aplinkos įvaizdžio“ $\alpha = 0,923$; „Paslaugų įvaizdžio“ $\alpha = 0,925$; „Socialinio įvaizdžio“ $\alpha = 0,908$, patvirtina klausimyno tinkamumą moksliniams tyrimams atlikti (visų skalių patikimumas yra didelis).

2.3. Duomenų analizės metodai

Duomenų statistinei analizei buvo naudojama programinė įranga Microsoft Office „Excel“ ir „Statistical Package for the Social Sciences“ (SPSS) 25 versija.

Tikrinant skalių vidinį patikimumą buvo skaičiuojamas *Kronbacho* α koeficientas.

Sharpiro-Wilks *W* kriterijus naudojatas duomenų normalui tikrinti, nes tyrimo imtis priskiriama prie mažų imčių ($n < 2000$; žr. Almquist, Ashir, ir Brannstrom). Vadovaujantis Sharpiro-Wilks *W* kriterijumi aplinkos įvaizdžio ($p < 0,01$), paslaugų įvaizdžio ($p < 0,01$) ir socialinio įvaizdžio ($p < 0,05$) skalių duomenys bei tariamo teismo sprendimo teisingumo vertinimo ($p < 0,001$) duomenys statistiškai reikšmingai skyriasi nuo normalaus pasiskirstymo. Toliau nagrinėti eksceso (skewness) ir asimentrijos (kurtosis) koeficientai, histogramos ir išskirtys. Atsižvelgiant į tai, kad eksceso ir asimentrijos koeficientai šiems duomenims buvo ne mažesni nei -1 ir ne didesni nei 1, o histogramos pakankamai panašios į normalaus pasiskirstymo, duomenų analizei pasirinkti parametriniai kriterijai (žr. Almquist, Ashir, ir Brannstrom). Duomenų analizei naudoti šie kriterijai:

- *vienfaktorinė dispersinė analizė ANOVA*,
- *dvifaktorinė dispersinė analizė ANOVA*,
- *Pearsono koreliacija*,
- Tiesinė regresija,
- Daugialypė tiesinė regresija,
- *Stjudento kriterijus vienai imčiai*,
- *Stjudento kriterijus porinėms imtims*.

3. REZULTATAI

3.1. Teismo sprendimo teisingumo vertinimas, atsižvelgiant į jį pranešančio asmens fizinį patrauklumą

Taikant vienfaktorinę dispersinę analizę *ANOVA* palygintas tariamo teismo sprendimo teisingumo vertinimas grupėse, kurioms šalia teismo sprendimo buvo pateikta fiziškai patrauklios arba nepatrauklios moters nuotrauka. Palyginimo duomenys pateikti 12 lentelėje.

Teismo sprendimo vertinimas statistiškai reikšmingai nesiskiria tiek tarp grupių, kurioms buvo pateikta patraukli arba nepatraukli moterų fotografijos, tiek šias grupes lyginant su kontroline, kuriai prie teismo sprendimo nebuvo pateikta fotografija. 6 balų skalėje (1-7 balai; kai tyrimo dalyvių vertinime 1 atitinka „visiškai nesutinku“ su teismo sprendimu, o 7 – „visiškai sutinku“) pritarimas teismo sprendimui tarp grupių panašus (vidurkis patrauklios moters nuotrauką mačiusioje grupėje 5,33 balo, o nepatrauklios – 5,17 balo, santykinai kontrolinėje grupėje pritarimas išreikštas mažiausiai – 4,90 balo). Taip pat lygintose grupėse panaši ir duomenų sklaida (žr. 12 lentelė).

Taigi kelta hipotezė, jog fiziškai patrauklesnio asmens pranešamas teismo sprendimas yra vertinamas palankiau – nepasitvirtino.

12 lentelė. *Tariamo teismo sprendimo teisingumo vertinimas, atsižvelgiant į jį pranešančio asmens fizinį patrauklumą*

Tyrimo grupė pagal nuotraukos patrauklumą	n	M	SD	df	F	p
Patraukli	80	5,33	1,52			
Nepatraukli	82	5,17	1,66	2	0,910	0,404
Kontrolinė	41	4,90	1,77			

Pastaba: M – vidurkis, SD – standartinis nuokrypis, df – laisvės laipsnis, F – *Fisherio testo* koeficientas, p – statistinio reikšmingumo lygmuo.

3.2. Teismo sprendimo teisingumo vertinimo palyginimas, atsižvelgiant į jį pranešančio asmens socialinį vaidmenį

Taikant vienfaktorinę dispersinę analizę *ANOVA* palygintas tariamo teismo sprendimo teisingumo vertinimas grupėse, kurioms šalia teismo sprendimo buvo pateiktos skirtingų socialinių vaidmenų (teisėjos ir žurnalistės) moterų nuotraukos. Palyginimo duomenys pateikti 13 lentelėje. Teismo sprendimo vertinimas statistiškai reikšmingai nesiskiria tiek tarp grupių, kurioms buvo

pateiktos fotografija nurodant, jog jose pavaizduota teisėja arba žurnalistė, tiek šias grupes lyginant su kontroline, kuriai prie teismo sprendimo nebuvo pateikta fotografija. 6 balų skalėje (1-7 balai; kai tyrimo dalyvių vertinime 1 atitinka „visiškai nesutinku“ su teismo sprendimu, o 7 – „visiškai sutinku“) pritarimas teismo sprendimui tarp grupių panašus (vidurkis teisėjos nuotrauką mačiusioje grupėje 5,34 balo, o žurnalistės – 5,15 balo, santykinai kontrolinėje grupėje pritarimas išreikštas mažiausiai – 4,90 balo). Taip pat lygintose grupėse panaši ir duomenų sklaida (žr. 13 lentelė).

Taigi kelta hipotezė, jog teisėjos pranešamas teismo sprendimas yra vertinamas palankiau nei tuomet, kai yra pranešamas žurnalistės – nepasitvirtino.

13 lentelė. *Tariamo teismo sprendimo teisingumo vertinimas, atsižvelgiant į jį pranešančio asmens socialinį vaidmenį*

Tyrimo grupė pagal Socialinį vaidmenį	n	M	SD	df	F	p
Teisėja	82	5,34	1,61			
Žurnalistė	80	5,15	1,58	2	1,008	0,367
Kontrolinė	41	4,90	1,77			

Pastaba: M – vidurkis, SD – standartinis nuokrypis, df – laisvės laipsnis, *F* – Fisherio testo koeficientas, p – statistinio reikšmingumo lygmuo.

3.3. Teismo sprendimo vertinimas atsižvelgiant į sprendimą pranešusio asmens fizinį patrauklumą ir socialinį vaidmenį

Taikant dvifaktoriinę dispersinę analizę *ANOVA* palygintas tariamo teismo sprendimo teisingumo vertinimas grupėse, kurios sudarytos atsižvelgiant į šalia teismo sprendimo pateiktos moters fizinį patrauklumą ir socialinį vaidmenį (teisėjos ir žurnalistės). Palyginimo duomenys pateikti 14 lentelėje. Teismo sprendimo vertinimas statistiškai reikšmingai nesiskiria tiek tarp grupių, kurioms buvo pateiktos fotografijos, tiek šias grupes lyginant su kontroline, kuriai prie teismo sprendimo nebuvo pateikta fotografija. 6 balų skalėje (1-7 balai; kai tyrimo dalyvių vertinime 1 atitinka „visiškai nesutinku“ su teismo sprendimu, o 7 – „visiškai sutinku“) pritarimas teismo sprendimui tarp grupių panašus (vidurkis svyruoja nuo 5,05 balo nepatrauklios žurnalistės nuotrauką mačiusioje grupėje iki 5,39 – patrauklios teisėjos grupėje, santykinai kontrolinėje grupėje pritarimas išreikštas mažiausiai – 4,90 balo). Taip pat lygintose grupėse panaši ir duomenų sklaida (žr. 14 lentelė).

Taigi hipotezė, kad yra sąveika tarp teismo sprendimą pranešančio asmens fizinio patrauklumo ir socialinio vaidmens vertinant teismo sprendimo teisingumą – nepasitvirtino.

14 lentelė. *Tariamo teismo sprendimo teisingumo vertinimas, atsižvelgiant į jį pranešančio asmens socialinį vaidmenį ir patrauklumą*

Socialinis vaidmuo	Patrauklumas	n	M	SD	df	F	p
Teisėja	Patraukli	41	5,39	1,59	1	0,046	0,831
	Nepatraukli	41	5,29	1,65			
Žurnalistė	Patraukli	39	5,26	1,46			
	Nepatraukli	41	5,05	1,69			
Kontrolinė grupė		41	4,90	1,77			

Pastaba: M – vidurkis, SD – standartinis nuokrypis, df – laisvės laipsnis, F – Fisherio testo koeficientas, p – statistinio reikšmingumo lygmuo.

3.4. Teisėjų ir teismų įvaizdžio bei teismo sprendimo teisingumo vertinimo sąveika

Taikant daugialypę tiesinę regresiją siekta išsiaiškinti, ar teisėjų ir teismų įvaizdžio aspektai leidžia prognozuoti teismo sprendimo teisingumo vertinimą. Tirta modelio duomenys pateikti 15 lentelėje. Nors šis modelis leidžia paaiškinti 5 proc. teismo sprendimo teisingumo vertinimo sklaidos ($\Delta R^2=0,05$, $p<0,01$), tačiau lieka neaiškios atskirų teisėjų ir teismų įvaizdžio aspektų (aplinkos, paslaugų ir socialinio) sąveikos lemiant teismo sprendimo teisingumo vertinimą: keičiantis kiekvienam iš aspektų vertinimui atskirai teismo sprendimo vertinimas statistiškai reikšmingai nekinta (beta koeficientų statistinis reikšmingumas $p>0,05$). Tai galima paaiškinti multikolinearumu – stipria modelyje naudotų nepriklausomų kintamųjų sąsaja (žr. Almquist, Ashir ir Brannstrom): koreliacijos tarp įvaizdžio aspektų statistiškai reikšmingos ir stiprios (žr. 16 lentelė, 1 pav.).

Sąsajos tarp skirtingų teisėjų ir teismų įvaizdžio aspektų bei tariamo teismo sprendimo teisingumo vertinimo skaičiuotos taikant *Pearsono* koreliaciją. Koreliacijos tarp šių konstruktyvų duomenys pateikti 16 lentelėje ir sąsajos atvaizduotos 1 paveiklėlyje. Koreliacijos tarp visų įvaizdžio aspektų stiprios (visos $r>0,5$) ir statistiškai reikšmingos (visos $p<0,001$). Statistiškai reikšmingos sąsajos rastos ir tarp teismo sprendimo teisingumo vertinimo bei turimo teismų paslaugų įvaizdžio ($r=0,20$, $p<0,01$) ir socialinio teisėjų įvaizdžio ($r=0,19$, $p<0,01$). Visi rasti statistiškai reikšmingi ryšiai gali būti laikomi stipriais, nes tik tokie tenkina statistinio reikšmingumo 0,05 lygmens sąlygą, atsižvelgiant skaičiavimams naudotą duomenų kiekį (Cohen, 1992). Visos statistiškai reikšmingos koreliacijos teigiamos, t.y. palankesni kiekvieno iš skirtingų įvaizdžio aspektų bei teismo sprendimo teisingumo vertinimų įverčiai siejasi su palankesniais įverčiais visuose šiuose konstruktuose.

15 lentelė. Teismų ir teisėjų įvaizdžio bei teismo sprendimo teisingumo vertinimo sąveika

Įvaizdžio aspektas	B	SD	p	R ²	ΔR ²	df	F	p
Aplinkos	-0,198	0,221	0,371					
Paslaugų	0,379	0,233	0,107	0,067	0,050	3	4,016	0,009
Socialinis	0,224	0,190	0,240					

Pastaba: B – beta koeficientas, SD – standartinis nuokrypis, R² – determinacijos koeficientas, ΔR² – koreguotas determinacijos koeficientas, df – laisvės laipsnis, F – Fisherio testo koeficientas, p – statistinio reikšmingumo lygmuo.

16 lentelė. Teisėjų ir teismų įvaizdžio bei teismo sprendimo teisingumo vertinimo sąsajos

Konstruktai	1.	2.	3.	4.
Teisėjų ir teismų įvaizdžio aspektai:				
1. Aplinkos	1, 00			
2. Paslaugų	0,71**	1, 00		
3. Socialinis	0,56**	0,71**	1, 00	
4. Teismo sprendimo teisingumas	0,07	0,20*	0,19*	1, 00

Pastaba: * - statistiškai reikšminga koreliacija, kai p<0,01; ** - statistiškai reikšminga koreliacija, kai p<0,001.

Toliau buvo taikyta tiesinė regresija: siekta išsiaiškinti, ar teisėjų ir teismų įvaizdžio aspektai leidžia prognozuoti teismo sprendimo teisingumo vertinimą kiekvienas atskirai (tikrinti atskiri regresijos modeliai kiekvienam įvaizdžio aspektui). Tirtų modelių duomenys pateikti 17 lentelėje.

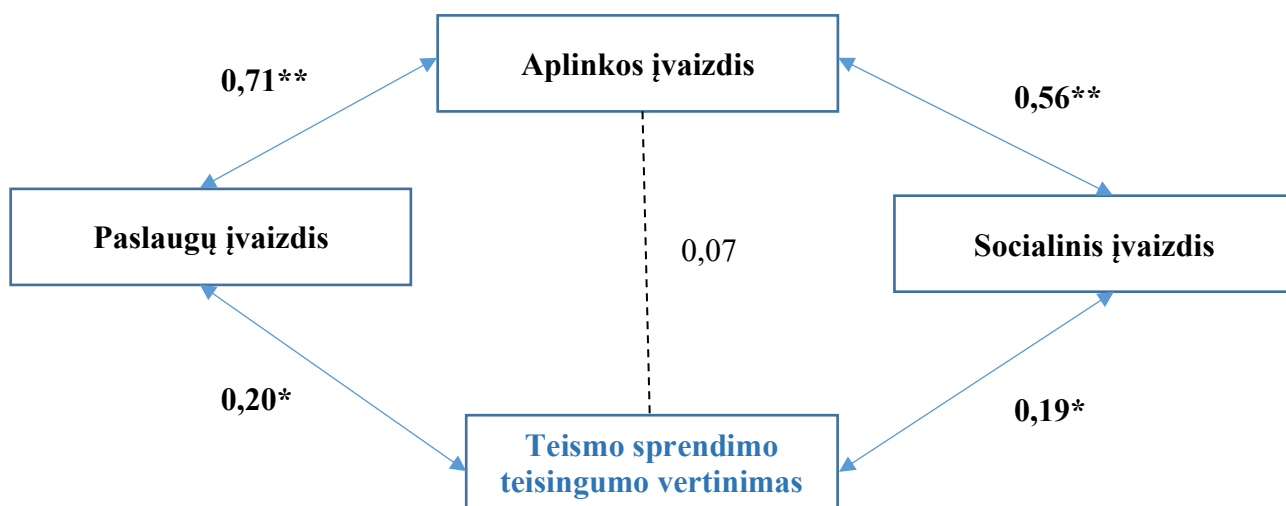
Statistiškai reikšmingai teismo sprendimo teisingumo vertinimą prognozuoja turimas teismų paslaugų įvaizdis (žr. X lentelė, 2 modelis) – leidžia paaiškinti 4,1 proc. teismo sprendimo teisingumo vertinimo duomenų sklaidos (R²=0,041, p<0,01). Palankesnis teismo teikiamų paslaugų vertinimas lemia palankesnę ir teismo sprendimo vertinimą (B=0,372, p<0,01).

Taip pat statistiškai reikšmingai teismo sprendimo teisingumo vertinimą prognozuoja turimas teisėjų socialinis įvaizdis (žr. X lentelė, 3 modelis) – leidžia paaiškinti 3,7 proc. teismo sprendimo teisingumo vertinimo duomenų sklaidos (R²=0,037, p<0,01). Palankesnis teisėjų socialinis vertinimas lemia palankesnę ir teismo sprendimo vertinimą (B=0,323, p<0,01).

Teismo aplinkos įvaizdis statistiškai reikšmingos prognozės teismo sprendimo vertinimui neturi (p>0,05, žr. X lentelė, 1 modelis).

Apibendrinant, teismo teisingumo vertinimą galime prognozuoti atsižvelgiant į teisėjų ir teismų paslaugų bei socialinį įvaizdžius, tačiau tai reikia daryti itin atsargiai, nes teisėjų ir teismų įvaizdžio vertinimas paaiškina tik itin mažą dalį teismo sprendimo vertinimo sklaidos.

1 pav. Teisėjų ir teismų įvaizdžio bei teismo sprendimo teisingumo vertinimo sąsajos

Pastaba: * - statistiškai reikšminga koreliacija, kai $p < 0,01$; ** - statistiškai reikšminga koreliacija, kai $p < 0,001$.

17 lentelė. Atskirų teisėjų ir teismų įvaizdžio aspektų įtaka teismo sprendimo teisingumo vertinimui

	1 modelis	2 modelis	3 modelis
Aplinkos įvaizdis	+	-	-
Paslaugų įvaizdis	-	+	-
Socialinis įvaizdis	-	-	+
B	0,138	0,372	0,323
SD	0,149	0,132	0,120
R²	0,005	0,041	0,037
ΔR²	-0,001	0,036	0,032
df	1	1	1
F	0,868	7,936	7,306
p	0,353	0,005	0,007

Pastaba: B – beta koeficientas, SD – standartinis nuokrypis, R² – determinacijos koeficientas, ΔR² – koreguotas determinacijos koeficientas, df – laisvės laipsnis, F – Fisherio testo koeficientas, p – statistinio reikšmingumo lygmuo.

3.5. Teisėjų ir teismų įvaizdžio palyginimas su ankstesnių tyrimų duomenimis

Teisėjų ir teismų įvaizdis lygintas su 2015 metų Valicko, Šerkšniovaitės ir Mikuličiūtės bei 2018 metų Mažeikos tyrimų duomenimis taikant *Studento t-testą* vienai imčiai. Palyginimo duomenys pateikti 18 ir 19 lentelėse.

18 lentelė. *Teisėjų ir tiesmų įvaizdžio palyginimas su 2015 metų Valicko, Šerkšniovaitės ir Mikuličiūtės tyrimo duomenimis*

Įvaizdžio aspektas	Šio tyrimo M (SD)	2015 metų tyrimo M (SD)	t	df	p
Aplinkos	5,51 (0,79)	5,14 (0,72)	6,50	194	<0,001
Paslaugų	5,11 (0,88)	4,63 (0,84)	7,55	189	<0,001
Socialinis	5,04 (0,94)	4,42 (0,90)	9,22	196	<0,001

Pastaba: M – vidurkis, SD – standartinis nuokrypis, *t* – *T testo* koeficientas, *df* – laisvės laipsnis, *p* – statistinio reikšmingumo lygmuo. Statistiškai reikšmingi skirtumai pažymėti paryškintu šriftu.

19 lentelė. *Teisėjų ir tiesmų įvaizdžio palyginimas su 2018 metų Mažeikos tyrimo duomenimis*

Įvaizdžio aspektas	Šio tyrimo M (SD)	2018 metų M (SD)	t	df	p
Aplinkos	5,51 (0,79)	5,36 (0,73)	2,63	194	<0,01
Paslaugų	5,11 (0,88)	4,71 (0,91)	3,15	189	<0,001
Socialinis	5,04 (0,94)	4,64 (0,86)	5,18	196	<0,001

Pastaba: M – vidurkis, SD – standartinis nuokrypis, *t* – *T testo* koeficientas, *df* – laisvės laipsnis, *p* – statistinio reikšmingumo lygmuo. Statistiškai reikšmingi skirtumai pažymėti paryškintu šriftu.

Visi teisėjų ir teismų įvaizdžio aspektai statistiškai reikšmingai palankiau vertinami šio tyrimo metu nei buvo vertinti 2015 ar 2018 metais – kelta hipotezė pasitvirtino. Labiausiai per paskutinius kelis metus pakito teisėjų socialinis įvaizdis (vertinimo vidurkis nuo 4,42 pakilo per 0,62 balo iki 5,04), mažesnis pokytis paslaugų vertinime (vertinimo vidurkis nuo 4,63 pakilo per 0,48 balo iki 5,11) ir santykinai mažiausiai pakito teismo aplinkos įvaizdis (vertinimo vidurkis nuo 5,14 pakilo per 0,37 balo iki 5,51).

Tai atitinka žiniasklaidoje skelbiamą ir teisėjų jaučiamą palankumo teismams ir teisėjams augimą. Pasak Norkaus (2017) gerėjantys teisėjų ir teismų vertinimo rezultatas yra visuomenės atsakas į tai kaip keičiasi žiniasklaidoje matomas teisėjas, jo požiūris į žmones. Taipogi galima numanyti, jog šiuo metu teisėjų ir teismų įvaizdis ne tik palankus, bet ir gan tvirtas: net 2018-2019

metų laikotarpiu palankus teisėjų ir teismų įvaizdžio vertinimas sustiprėjo, visuomenę tarp šių tyrimų pasiekus žiniai apie galimai korumpuotą teisėjų veiklą.

3.6. Teisėjų ir teismų įvaizdžio įvertinimas: aplinkos, paslaugų ir socialinio įvaizdžio dėmenų palyginimas.

Teisėjų ir teismų įvaizdžio aspektai lyginti tarpusavyje taikant Sjudento *t* kriterijų porinėms imtims. Palyginimo duomenys pateikti 20 lentelėje.

Visi teisėjų ir teismų įvaizdžio aspektai vertinami palankiai (vidurkiai skalėje nuo 1 „visiškai nesutinku“ iki 7 „visiškai sutinku“ vertinant pozityvius, su teismais ir teisėjais susijusius teiginius, svyruoja nuo 5,04 socialinio įvaizdžio įvertinimo iki 5,50 aplinkos įvaizdžio įvertinimo). Teismo aplinkos įvaizdis ($M=5,50$, $SD=0,78$) vertinamas statistiškai reikšmingai palankiau lyginant tiek su teismo paslaugų įvaizdžiu ($M=5,12$, $SD=0,89$, $p<0,001$), tiek su teisėjų socialiniu įvaizdžiu ($M=5,04$, $SD=0,92$, $p<0,001$). Statistiškai reikšmingas skirtumas tarp teismo paslaugų ir teisėjų socialinio įvaizdžio vertinimų nerastas.

Taigi kelta hipotezė, pasitvirtino dalinai: aplinkos įvaizdis vertinamas palankiausiai, tačiau tarp paslaugų ir socialinio įvaizdžio vertinimų statistiškai reikšmingo skirtumo nėra.

20 lentelė. *Teisėjų ir teismų įvaizdžio aspektų įvertinimo vidurkių palyginimas*

Teisėjų ir teismų įvaizdžio aspektai	M	SD	t	df	p
Aplinkos	5,50	0,78	8,107	180	<0,001
Paslaugų	5,12	0,89			
Aplinkos	5,50	0,78	7,798	186	<0,001
Socialinis	5,04	0,92			
Paslaugų	5,11	0,87	1,004	184	0,317
Socialinis	5,06	0,93			

Pastaba: M – vidurkis, SD – standartinis nuokrypis, *t* – *T testo* koeficientas, df – laisvės laipsnis, p – statistinio reikšmingumo lygmuo. Statistiškai reikšmingi skirtumai pažymėti paryškintu šriftu.

IŠVADOS

1. Atmesta hipotezė, kad fiziškai patrauklesnių asmenų pranešamas teismo sprendimas yra vertinamas kaip teisingesnis: dauguma 18-25 metų amžiaus asmenų sutinka, kad teismo sprendimas teisingas, nepriklausomai nuo sprendimą pranešusio asmens fizinio patrauklumo.
2. Atmesta hipotezė, kad teisėjai pranešus teismo sprendimą, šis yra vertinamas kaip teisingesnis, nei kai teismo sprendimą praneša žurnalistė: dauguma 18-25 metų amžiaus asmenų sutinka, kad teismo sprendimas teisingas, nepriklausomai nuo sprendimą pranešusio asmens socialinio vaidmens.
3. Atmesnta hipotezė, kad yra sąveika tarp teismo sprendimą pranešančio asmens fizinio patrauklumo ir socialinio vaidmens vertinant teismo sprendimo teisingumą: visos tyrimo grupės teismo sprendimo teisingumą vertina panašiai palankiai.
4. Teismo teisingumo vertinimą galima prognozuoti atsižvelgiant į teisėjų ir teismų paslaugų bei socialinį įvaizdžius, tačiau tai reikia daryti itin atsargiai, nes teisėjų ir teismų įvaizdžio vertinimas paaiškina tik itin mažą dalį teismo sprendimo vertinimo sklaidos.
5. 18-25 metų amžiaus asmenys teisėjų ir teismų įvaizdį vertina palankiau nei vertino 2015 ir 2018 metais: palankiau vertinami tiek aplinkos, tiek paslaugų, tiek socialinis įvaizdžio dėmenys.
6. Visi teisėjų ir teismų įvaizdžio aspektai iš esmės vertinami palankiai. Palankiausiai vertinamas aplinkos, mažiau palankiai – paslaugų ir socialinis teisėjų ir teismų įvaizdžio aspektai.

LITERATŪRA

1. Almquist, Y. B., Ashir, S., & Brannstrom, L. *A guide to quantitative methods*. Internetinė prieiga:
<http://www.chess.su.se/polopoly_fs/1.173484.1396595707!/menu/standard/file/Almquist_Ashir_Brannstroem_Guide_1.0.1.pdf>
2. Andreoni, J., & Petrie, R. (2008). Beauty, gender and stereotypes: Evidence from laboratory experiments. *Journal of Economic Psychology*, 29 (1), 73–93.
3. Asimow, M., et al. (2005). Perceptions of lawyers – a transnational study of student views on the image of law and lawyers. *International Journal of the Legal Profession*, 12 (3), 407–436.
4. Biddle, B. J. (1986). Recent Developments in Role Theory. *Annual Review of Sociology*. 12, 67 – 92.
5. Brand, R. J., Bonatsos, A., D’Orazio, R., & DeShong, H. (2012) What is beautiful is good, even online: Correlations between photo attractiveness and text attractiveness in men’s online dating profiles. *Computers in Human Behavior*, 28 (1), 166–170.
6. Brown, T. J. et al. (2006). Identity, intended image, construed image, and reputation: An interdisciplinary framework and suggested terminology. *Journal of the Academy of Marketing Science*, 34 (2), 99–106.
7. Brown, T. J., Dacin, P. A., Pratt, M. G., Whetten, D. A. (2006). Identity, intended image, construed image, and reputation: An interdisciplinary framework and suggested terminology. *Journal of the Academy of Marketing Science*, 34 (2), 99-106.
8. Cian L. & Cervai, S. (2014). Under the reputation umbrella: An integrative and multidisciplinary review for corporate image, projected image, construed image, organizational identity, and organizational culture. *Corporate Communications: An International Journal*, 19 (2), 182–199.
9. Cohen, J. (1992). A Power Primer. *Psychological Bulletin*, 112(1), 115–159.
10. Cornelissen J. Corporate image: An audience centred model. *Corporate Communications: An International Journal*, 5 (2), 119–125.
11. Čekanavičius, V., ir Murauskas, G. (2003). *Statistika ir jos taikymai I, II*. Vilnius: TEV.
12. Čunichina, K., Justickis, V., & Valickas, G. (2014). The relationship between perceived fairness of judge’s behavior, his decision and personality traits. *Societal Studies*, 6(1), 177-196.
13. Daft, R. L.(2009). *Organization theory and design*. Mason: South-Western Cengage Learning.

14. Derocher, R. J. (2003). The court of public opinion: Bars launch efforts to improve. *Development Journal*, 33 (1), 51–65.
15. Dion, K., Berscheid, E., & Walster, E. (1972). What is beautiful is good. *Journal of Personality and Social Psychology*, (24) 3, 285–290.
16. Dobryninas, A., ir Drakšienė, A. (2012). *Pasitikėjimo Lietuvos teisėsauga profiliai*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
17. Dowler, K. (2003). Media consumption and public attitudes toward crime and justice: The relationship between fear of crime, punitive attitudes, and perceived police effectiveness. *Journal of criminal justice and popular culture*, 10(2), 109-126.
18. Drūteikienė, G. (2007). *Organizacijos įvaizdžio valdymas*. Vilnius.
19. Dutton, J. & Dukerich, J. M. (1991). Keeping an eye on the mirror: Image and identity in organizational adaptation. *The Academy of Management Journal*, 34 (3), 517–554.
20. Dutton, J., Dukerich, J. M & Harquail, C. V. (1994). Organizational images and member identification. *Administrative Science Quarterly*, 39 (2), 239–263.
21. Englich, B., Mussweiler, T. & Strack, F.(2006). Playing dice with criminal sentences: The influence of irrelevant anchors on expert’s judicial decision making. *Personality and Social Psychology Bulletin*. 32 (2), 188–200.
22. Fatt, J. P. T., Wei, M., Yuen, S., Suan, W. (2000). Enhancing corporate image in organisations. *Management Research News*, 23 (5/6), 28–54.
23. Fremlin, R. H., Frank, R. E., Pevna, J. D. (1972). A positive public image of the courts. *American Bar Association Journal*, 58, (4), 390–391.
24. Gatewood, R. D., Gowan, M. A., Lautenschlager, G. J. (1993). Corporate image, recruitment image, and initial job choice decisions. *Academy of Management Journal*, 36 (2), 414–427.
25. Gies, L. (2005). The empire strikes back: Press judges and communication advisers in Dutch courts. *Journal of Law and Society*, 32(3), 450-472.
26. Gonzalez, J. A., Chakraborty, S. (2012). Image and similarity: An identity orientation perspective to organizational identification. *Leadership and Organization image of lawyers. Bar Leader*, 27 (3), 10–13.
27. Gurevitch, M., Danet, B., Schwartz, G. (1971). The image of the police in Israel. *Law and Society Review*, 5 (3), 367–388.
28. Hastie, W. H. (1973). Judicial role and judicial image. *University of Pennsylvania Law Review*, 121 (5), 947–961.
29. Hatch, M. J. & Schultz, M. (1997). Relations between organizational culture, identity and image. *European Journal of Marketing*, 31 (5/6), 356–365.

30. Hough, M., Jackson, J., Bradford, B., Myhill, A., Quinton, P. (2010). Procedural justice, trust and institutional legitimacy. *Policing: A Journal of Policy and Practice*, 4 (3), 203–210.
31. Indermaur, D., & Roberts, L. (2009). Confidence in the criminal justice system. *Trends and issues in crime and criminal justice*, (387), 1.
32. Kahneman, D. *Mąstymas: greitas ir lėtas*. Vilnius: Eugrimas, 2011.
33. Karužiene, D. (2009). TEISĖJŲ ETIKA IR DRAUSMINĖ ATSAKOMYBĖ: PROBLEMINIAI ASPEKTAI. Vilniaus Universitetas: Magistro darbas.
34. Kazoleas, D., Kim, Y., Moffitt, M. A. (2001). Institutional image: A case study. *Corporate Communications: An International Journal*, 6 (4), 205–216.
35. Kim, J. & Chae, S. (2017). Anchoring effect of the prosecutor's demand on sentence: Evidence from Korean sexual crime case.. *KDI Journal of Economic Policy*, 39 (3), 1–18.
36. Korablev, S. (2012). How can we form a positive image of the police employee? *Statutes and Decisions*, 47 (5–6), 143–149.
37. Lee, M., McGovern, A. (2013). Force to sell: Policing the image and manufacturing public confidence. *Policing and Society: An International Journal of Research and Policy*, 23 (2), 103–124.
38. Lemay, E. P., & Wolf, N. R. (2016). Projection of romantic and sexual desire in opposite-sex friendships: How wishful thinking creates a self-fulfilling prophecy. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 42 (7), 864–878.
39. Lemmink, J., Schuijf, A., Streukens, S. (2003). The role of corporate image and company employment image in explaining application intentions. *Journal of Economic Psychology*, 24 (1), 1–15.
40. Lievens, F., Van Hove, G. & Anseel F. (2007). Organizational identity and employer image: Towards a unifying framework. *British Journal of Management*, 18, 45–59.
41. Lim, V. K. G., Teo, T. S. H., See, S. K. B. (2000). Perceived job image among police officers in Singapore: Factorial dimensions and differential effects. *The Journal of Social Psychology*, 140 (6), 740–750.
42. Loureiro, P. R. A., Sachsida, A., & Mendonça, M. J. C. (2011). Links between physical appearance and wage discrimination: Further evidence. *International Review of Social Sciences and Humanities*, 2 (1), 249–260.
43. Maceina, T. ir Valickas, G. (2019) Teisėjų sprendimų priėmimas: intuityvus ir racionalus informacijos apdorojimas, *Teisė*, 110, 61-79.
44. Maroney, T. A., & Gross, J. J. (2014). The ideal of the dispassionate judge: An emotion regulation perspective. *Emotion Review*, 6(2), 142-151.

45. Mažeika P. (2018). Teisėjų ir teismų įvaizdžio ypatumai. Vilniaus Universitetas: Bakalauro darbas.
46. Murphy, C., MacCarthaigh, S., & Barnes-Holmes, D. (2014). Implicit relational assessment procedure and attractiveness bias: Directionality of bias and influence of gender of participants. *International Journal of Psychology and Psychological Therapy*, 14 (3), 333–351.
47. Murphy, K. (2009). Procedural justice and affect intensity: Understanding reactions to regulatory authorities. *Social Justice Research*, 22, 1–30.
48. Murphy, K., Cherney, A. (2012). Understanding cooperation with police in a diverse society. *The British Journal of Criminology*, 52, 181–201.
49. Murphy, M. J. (1965). Improving the law enforcement image. *The Journal of Criminal Law, Criminology, and Police Science*, 56 (1), 105–108.
50. Naujausios apklausos: rekordinis pasitikėjimas teismais, 2018. Internetinė prieiga: <<https://www.delfi.lt/news/daily/law/naujausios-apklausos-rekordinis-pasitikejimas-teismais.d?id=78638041>>
51. Navickienė, Žaneta ir Žiemelis, D. (2016) „LIETUVOS TEISĖJŲ PROFESIONALUMO DIMENSIJOS: KVALIFIKACIJA, KOMPETENCIJA IR ASMENINĖS SAVYBĖS“, *Teisė*, 97, 183-199.
52. Norkus, R. (2018). Ateities teismas: kai teisėjai tampa TV ir socialinių tinklų žvaigždėmis. Internetinė prieiga: <<https://www.teismai.lt/lt/naujienos/teismu-sistemas-naujienos/ateities-teismas-kai-teisejai-tampa-tv-ir-socialiniu-tinklu-zvaigzdemis/5914>>
53. Oržekauskas, P., Šmaižienė, I. (2007). Public image and reputation management: Retrospective and actualities. *Viešoji politika ir administravimas*, 19, 90–97.
54. Palotai, R., Cserto, I., & Bereczkei, T. (2016). Beauty stereotypes in social norm enforcement: The effect of attractiveness on third-party punishment and reward. *Personality & Individual Differences*, 88, 230–235.
55. Patterson, C. E. (2003). The good judge: A trial lawyer's perspective. *Judges' Journal*, 42 (4), 14-16.
56. Petrauskaitė D. ir Mikuličiūtė V. (2016). AR VISADA „GRAŽU YRA GERAI“: POTENCIALIŲ DARBUOTOJŲ SUVOKTO FIZINIO PATRAUKLUMO IR LYTIES ĮTAKA PRIIMANT SPRENDIMĄ PAKVIESTI Į POKALBĮ DĖL DARBO. *Psichologija*, 54, 44-56.
57. Quist, M. C., DeBruine, L. M., Little, A. C., & Jones, B. C. (2012). Integrating social knowledge and physical cues when judging the attractiveness of potential mates. *Journal of Experimental Social Psychology*, 48, 770–773.

58. *Reikalavimų pretendentų į teisėjus ir teisėjų sveikatai ir pretendentų į teisėjus ir teisėjų sveikatos tikrinimo tvarkos aprašas*, patvirtintas Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro ir Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2009 m. kovo 19 d. įsakymu Nr. V-196/1R-80 (Žin., 2009, Nr. 36-1406). Internetinė prieiga: <<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.340311/EOuMiVREuW>>
59. Ruffle, B. J., & Shtudiner, Z. (2014). Are good-looking people more employable? *Management Science*, 61 (8), 1760–1776.
60. Salzman, V. S., & Dunwoody, P. T. (2005). Prime-time lies: Do portrayals of lawyers influence how people think about the legal profession? *SMU Law Review*, 58, 411–462.
61. Saukaityte, J. (2018). Prokurorų ir prokuratūros įvaizdžio ypatumai. Vilniaus Universitetas: Magistro darbas.
62. Si, S. X., Hitt, & M. A. (2004). A study of organizational image resulting from international joint ventures in transitional economies. *Journal of Business Research*, 57, 1370–1377.
63. Stern, B., Zinkhan, B. M. & Jaju, A. (2001). Marketing images. Construct definition, measurement issues, and theory development. *Marketing Theory*, 1 (2), 201–224.
64. Tooby, J., & Cosmides, L. (2008). The evolutionary psychology of the emotions and their relationship to internal regulatory variables. In M. Lewis, J. M. Haviland-Jones, & L. F. Barrett (Eds.), *Handbook of emotions* (pp. 114–137). New York, NY: Guilford Press.
65. Tran, M. A. Nguyen B., Melewar, T. C. & Bodoh. (2015). Exploring the corporate image. *Qualitative Market Research: An International Journal*, 18(1), 102-113.
66. Tyler, T. R. (2004). Enhancing police legitimacy. *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, 593, 84–99.
67. Tyler, T. R., & Fagan, J. (2008). Legitimacy and cooperation: Why do people help the police fight crime in their communities? *Ohio State Journal of Criminal Law*, 6, 231–275.
68. Valančienė, D. (2016). NEUROTEISĖ: KELETAS FUNDAMENTALIŲ IŽVALGŲ APIE TEISMINIŲ SPRENDIMŲ PRIĖMIMĄ. *Teisė*, 104, 144-158.
69. Valickas, G. ir Jarutienė, L. (2014). Pedofilijos skandalo metu informaciniame žinių portale *Delfi* ir dienraštyje *Lietuvos rytas* pateikto teisėjų įvaizdžio ypatumai. *Teisė*, 92, 19–33.
70. Valickas, G., Justickis, V., Vanagaite, K. ir Voropaj, K. *Procedūrinis teisingumas ir žmonių pasitikėjimas teisėsaugos pareigūnais bei institucijomis*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2013.
71. Valickas, G., Šeršniovaitė, D. ir Mikuličiūtė, V. (2016) IŠORINIS IR VIDINIS TEISĖJŲ IR TEISMŲ ĮVAIZDIS, *Teisė*, 97, 38-56.
72. Valickas, G., Šeršniovaitė, D. ir Mikuličiūtė, V. (2015). Išorinis ir vidinis teisėjų ir teismų įvaizdis. *Teisė*, 97, 38–56.

73. Vilniaus miesto apylinkės teismas. *Nuosprendis baudžiamojame byloje Nr. 1-268-784/2017.*
74. Wolbring, T., & Riordan, P. (2016). How beauty works. Theoretical mechanisms and two empirical applications on students' evaluation of teaching. *Social Science Research*, 57, 253–272.
75. Yim, Y., & Schafer, B. D. (2009). Police and their perceived image: How community influence officers' job satisfaction. *Police Practice and Research: An International Journal*, 10 (1), 17–29.
76. Zarbatany, L., & Marshall, K. G. (2015). Are first impressions of unknown children and early Adolescents affected by the facial attractiveness of their best friend? *Merrill – Palmer Quarterly*, 61 (4), 468–485.
77. Zebrowitz, L. A., & Franklin, R. G. (2014). The attractiveness Halo Effect and the babyface stereotype in older and younger adults: Similarities, own-age accentuation, and older adult positivity effects. *Experimental Aging Research*, 40 (3), 375–393.
78. Zebrowitz, L. A., Hall, J. A., Murphy, N. A., & Rhodes, G. (2002). Looking smart and looking good: Facial cues to intelligence and their origins. *Society for Personality and Social Psychology*, 28 (2), 238–249.

1 priedas. Tyrimo anketos pavyzdys

Gerbiamasis (-oji),

esu Odeta Pušinaitytė, Vilniaus universiteto teisės psichologijos magistrantė. Atlieku tyrimą savo baigiamajam darbui. Tyrimu siekiu išsiaiškinti 18-25 metų amžiaus žmonių požiūrį į teismus, teisėjus ir jų priimamų sprendimų teisingumą. Jūsų atsakymai man yra labai svarbūs, kadangi jie padės atskleisti nuomonę apie teisėjus ir teismus. Klausimynas yra anoniminis, todėl Jums nereikės nurodyti savo vardo ar pavardės, Jūsų atsakymai niekaip nebus susieti su Jūsų asmeniu, surinkti duomenys bus analizuojami tik apibendrinti.

Klausimyne nėra teisingų ar klaidingų atsakymų. Atsakykite ilgai nesvarstydami, taip, kaip Jums atrodo.

Iš anksto dėkoju Jums už dalyvavimą tyrime. Laukiu Jūsų nuoširdžių atsakymų.

Perskaitykite gretimame lape esantį tekstą ir įvertinkite žemiau pateiktus teiginius pagal šią skalę:

- 7 – visiškai sutinku
- 6 – didžiąja dalimi sutinku
- 5 – sutinku iš dalies
- 4 – nei sutinku, nei nesutinku
- 3 – iš dalies nesutinku
- 2 – didžiąja dalimi nesutinku
- 1 – visiškai nesutinku

Pažymėkite pasirinktą vertinimą apibraudami reikiamą skaičių

- I. Kiek sutinkate su teisėjo priimtu sprendimu?
 - 7 6 5 4 3 2 1
- II. Bausmės neskirčiau
 - 7 6 5 4 3 2 1
- III. Skirčiau švelnesnę bausmę
 - 7 6 5 4 3 2 1
- IV. Skirčiau griežtesnę bausmę
 - 7 6 5 4 3 2 1

Teisėja

Už vagystę su įsilaužimu vyriškiui teismas skyrė 6 mėnesių laisvės atėmimo bausmę ir 600 Eur turinės žalos atlyginimą apiplėštajai.

Teismo sprendimas priimtas dėl įvykio, kai vakare užsukęs į svečius ir neradęs draugės vyras įsibrovė į namus per langą ir pasisavino ant stalo kambaryje buvusių nešiojamąjį kompiuterį ir du išmaniuosius telefonus. Sulaikytas vyras kaltę pripažino, teisinosi

neturėjęs pinigų ir tiesiog pasinaudojęs proga už parduotus daiktus turėti papildomų lėšų. Atsižvelgdamas į ankstesnius vyro teistumus (teistas už vagystes 8 kartus) ir lengvinančią aplinkybę – kaltės pripažinimą - teismas priėmė sprendimą vyrui pagal BK 178 str. 2 d. už apysunkį nusikaltimą skirti 6 mėnesių laisvės atėmimo bausmę bei 600 Eur turinės žalos atlyginimą nukentėjusiajai.

Pagal BK 178 str.

Tas, kas atvirai pagrobė svetimą turtą arba pagrobė svetimą turtą įsibrovęs į patalpą, ryšių kabelių kanalų sistemą, saugyklą ar saugomą teritoriją, arba viešoje vietoje pagrobė svetimą turtą iš asmens drabužių, rankinės ar kitokio nešulio (kišenvagystė) arba automobilį, arba pagrobė strateginę ar svarbią reikšmę nacionaliniam saugumui turinčių juridinių asmenų infrastruktūrą sudarantį turtą ar jo dalį, baudžiamas bauta arba areštu, arba laisvės apribojimu, arba laisvės atėmimu iki šešerių metų.

Jums bus pateikti teiginiai, susiję su įvairiais teismų ir teisėjų įvaizdžio aspektais. Prašome atidžiai perskaityti ir įvertinti kiekvieną teiginį (jeigu Jūs nesate buvęs (-usi) teisme, prašome pateikti savo nuomonę apie tai, kaip Jūs įsivaizduojate teismus ir teisėjus).

Įvertinkite kiekvieną teiginį pagal šią skalę:

- 7 – visiškai sutinku
- 6 – didžiąja dalimi sutinku
- 5 – sutinku iš dalies
- 4 – nei sutinku, nei nesutinku
- 3 – iš dalies nesutinku
- 2 – didžiąja dalimi nesutinku
- 1 – visiškai nesutinku

Pažymėkite pasirinktą vertinimą apibraudami reikiamą skaičių

1. Teismo rūmai yra erdvūs, tvarkingi ir švarūs

7 6 5 4 3 2 1

2. Teismo rūmuose vyrauja iškilmingumo ir rimties atmosfera

7 6 5 4 3 2 1

3. Laukimo zonos teismų rūmuose yra erdvios, tvarkingos ir švarios

7 6 5 4 3 2 1

4. Laukimo zonos teismo rūmuose yra patogios (pvz., visada yra kur prisėsti)

7 6 5 4 3 2 1

5. Laukimo zonose teismo rūmuose žmonėms yra užtikrinamas saugumas

7 6 5 4 3 2 1

6. Teismo raštinė yra erdvi, tvarkinga ir švari

7 6 5 4 3 2 1

7. Teismo posėdžių salės yra erdvios, tvarkingos ir švarios

7 6 5 4 3 2 1

8. Teismo posėdžių salės yra patogios (pvz., šviesios, vėdinamos, su tinkamai išdėstytomis vietomis)

7 6 5 4 3 2 1

9. Teismo posėdžių salėse žmonėms yra užtikrinamas saugumas

7 6 5 4 3 2 1

10. Teismo rūmai yra patogioje vietoje (pvz., šalia yra viešojo transporto stotelės, automobilių stovėjimo aikštelės)

7 6 5 4 3 2 1

11. Teismo rūmuose yra pakankamai nuorodų, padedančių surasti ieškomą patalpą (pvz., rūbinę, sekretoriatą, posėdžio salę)

7 6 5 4 3 2 1

12. Teismo rūmuose žmonėms yra sudarytos galimybės patenkinti būtiniausius poreikius (pvz., pasinaudoti tualetu)
- 7 6 5 4 3 2 1
13. Teismo rūmuose pateikiama pakankamai informacijos apie bylų nagrinėjimo laiką ir vietą
- 7 6 5 4 3 2 1
14. Teismo internetinėje svetainėje pateikiama pakankamai informacijos apie bylų nagrinėjimo laiką ir vietą
- 7 6 5 4 3 2 1
15. Teismo rūmuose pateikiama pakankamai bylininkams reikalingos informacijos (pvz., ieškinių, prašymų formos, informacija apie nemokamą teisinę pagalbą ir pan.)
- 7 6 5 4 3 2 1
16. Teismo rūmuose informacija pateikiama aiškiai ir suprantamai
- 7 6 5 4 3 2 1
17. Teismų internetinėje svetainėje pateikiama pakankamai bylininkams reikalingos informacijos (pvz., ieškinių, prašymų formos, informacija apie nemokamą teisinę pagalbą ir pan.)
- 7 6 5 4 3 2 1
18. Teismų internetinėje svetainėje informacija pateikiama aiškiai ir suprantamai
- 7 6 5 4 3 2 1
19. Teisėjų mantijos atrodo tvarkingai ir solidžiai
- 7 6 5 4 3 2 1
20. Teismų darbuotojų (ne teisėjų) apranga visada yra tvarkinga
- 7 6 5 4 3 2 1
21. Teismuose laikomasi sudarytų teismo posėdžių tvarkaraščių
- 7 6 5 4 3 2 1
22. Kiekvienas žmogus, kuris kreipiasi į teismą, greitai sulaukia atitinkamo sprendimo (pvz., yra šaukiamas į teismo posėdį ar gauna teismo nutartį)
- 7 6 5 4 3 2 1
23. Bylos teismuose nagrinėjamos per įmanomai trumpiausią laiką (laikantis nustatytų terminų)
- 7 6 5 4 3 2 1
24. Teismo proceso metu siekiama apsaugoti nepilnamečių liudytojų ar nukentėjusiųjų interesus (pvz., jų apklausa vykdoma specialiai tam pritaikytose patalpose, darant garso ir vaizdo įrašą)
- 7 6 5 4 3 2 1
25. Teismo darbuotojai (ne teisėjai) yra paslaugūs ir pasiruošę padėti
- 7 6 5 4 3 2 1

26. Teismo darbuotojai (ne teisėjai) su visais žmonėmis elgiasi pagarbiai ir mandagiai
- 7 6 5 4 3 2 1
27. Nagrinėdami bylą, teisėjai išklauso žmonių nuomonės dėl kilusio ginčo
- 7 6 5 4 3 2 1
28. Nagrinėdami bylą, teisėjai įsigilina į jos esmę
- 7 6 5 4 3 2 1
29. Teisėjai visada laikosi įstatymų nustatytų bylos nagrinėjimo taisyklių
- 7 6 5 4 3 2 1
30. Teisėjai yra geranoriški žmonių atžvilgiu
- 7 6 5 4 3 2 1
31. Teisėjai su visais žmonėmis elgiasi pagarbiai ir mandagiai
- 7 6 5 4 3 2 1
32. Teisėjai su visais žmonėmis elgiasi nešališkai
- 7 6 5 4 3 2 1
33. Teisėjų sprendimai yra grindžiami objektyviais faktais ir byloje turimais įrodymais
- 7 6 5 4 3 2 1
34. Teisėjai visada priima teisingus sprendimus
- 7 6 5 4 3 2 1
35. Teisėjų sprendimai priklauso ne tik nuo jų, bet ir nuo priimtų įstatymų
- 7 6 5 4 3 2 1
36. Teisėjai savo sprendimų motyvus ir argumentus pateikia žmonėms suprantamai bei aiškiai
- 7 6 5 4 3 2 1
37. Teisėjai yra nepakantūs galimiems piktnaudžiavimams proceso metu
- 7 6 5 4 3 2 1
38. Teismuose ginamos žmogaus teisės
- 7 6 5 4 3 2 1
39. Teismai pateikia visuomenei pakankamai informacijos apie priimamus sprendimus ir teismų sistemos pokyčius
- 7 6 5 4 3 2 1
40. Teisėjo profesija yra patraukli ir prestižinė
- 7 6 5 4 3 2 1
41. Žmonės gerbia teisėjus
- 7 6 5 4 3 2 1
42. Žmonės gali didžiūotis, kad jų artimieji dirba teisėju (-a)
- 7 6 5 4 3 2 1

43. Teisėjai savo darbą atlieka sąžiningai
7 6 5 4 3 2 1
44. Teisėjais galima pasitikėti
7 6 5 4 3 2 1
45. Teisėjai yra korumpuoti
7 6 5 4 3 2 1
46. Teisėjai yra atsidavę savo darbui
7 6 5 4 3 2 1
47. Teisėjai yra nepriekaištingos reputacijos asmenys
7 6 5 4 3 2 1
48. Teisėjais yra paskiriami tik kompetentingi, puikiai savo darbą išmanantys asmenys
7 6 5 4 3 2 1
49. Teisėjai savo darbą atlieka kokybiškai
7 6 5 4 3 2 1
50. Teisėjai nepiktnaudžiauja savo tarnybine padėtimi
7 6 5 4 3 2 1
51. Teisėjai saugo profesijos garbę, atvirai viešina teismuose iškylančias negeroves
7 6 5 4 3 2 1
52. Privačiame gyvenime teisėjai savo elgesiu rodo pavyzdį kitiems žmonėms
7 6 5 4 3 2 1

Taip pat norėtume kai ką sužinoti apie Jus:

53. Amžius

54. Lytis

55. Šeiminė padėtis:

55.1. nevedęs (-usi)

55.2. vedęs / ištėkėjusi

55.3. išsiskyręs (-usi)

55.4. kita

56. Kur Jūs praleidote didžiąją savo gyvenimo dalį:

56.1. dideliame mieste

56.2. rajono centre

56.3. mažame miestelyje

56.4. kaime

57. Išsilavinimas

57.1. pradinis, pagrindinis

57.2. vidurinis

57.3. profesinis

57.4. aukštesnysis

57.5. aukštasis

58. Specialybė

59. Ar Jums teko išklaudyti kokias nors teises disciplinas (jeigu studijavote (-uojate) ne teisę)?

59.1. taip (nurodykite konkrečiai kokias)

59.2. ne

59.3. aš studijavau (-uoju) teisę

60. Ar Jums kada nors teko dalyvauti teisme? Jei taip, koks buvo Jūsų vaidmuo?

60.1. taip, buvau ieškovas

60.2. taip, buvau atsakovas

60.3. taip, buvau liudytojas

60.4. taip, buvau nukentėjusysis

60.5. taip, buvau kaltinamasis

60.6. taip, buvau stebėtojas

60.7. ne

61. Ar Jūsų artimiesiems / pažįstamiems kada nors teko dalyvauti teisme? Jei taip, koks buvo jų vaidmuo?

61.1. taip, buvo ieškovas

61.2. taip, buvo atsakovas

61.3. taip, buvo liudytojas

61.4. taip, buvo nukentėjusysis

61.5. taip, buvo kaltinamasis

61.6. taip, buvo stebėtojas

61.7. ne

Atidžiai perskaitykite ir įvertinkite toliau pateiktus teiginius pagal šią skalę:

- 7 – visiškai sutinku
- 6 – didžiąja dalimi sutinku
- 5 – sutinku iš dalies
- 4 – nei sutinku, nei nesutinku
- 3 – iš dalies nesutinku
- 2 – didžiąja dalimi nesutinku
- 1 – visiškai nesutinku

62. Domiuosi informacija apie teismų veiklą Lietuvoje

7 6 5 4 3 2 1

63. Apie teismų veiklą Lietuvoje gaunu informacijos iš radijo

7 6 5 4 3 2 1

64. Apie teismų veiklą Lietuvoje gaunu informacijos iš respublikinių TV kanalų

7 6 5 4 3 2 1

65. Apie teismų veiklą Lietuvoje gaunu informacijos iš spaudos

7 6 5 4 3 2 1

66. Apie teismų veiklą Lietuvoje gaunu informacijos iš specialios literatūros, seminarų, konferencijų

7 6 5 4 3 2 1

67. Apie teismų veiklą Lietuvoje gaunu informacijos iš teisėsaugos institucijų pateikiamos informacijos

7 6 5 4 3 2 1

68. Mano nuomonė apie teismų veiklą Lietuvoje paremta asmenine patirtimi

7 6 5 4 3 2 1

69. Mano nuomonė apie teismų veiklą Lietuvoje paremta artimųjų/pažįstamų patirtimi

7 6 5 4 3 2 1

Prašau patikrinti, ar užpildėte visus klausimyno lapus.

Nuoširdžiai dėkoju už bendradarbiavimą!